

Horeca-onderzoek in de binnenstad

Januari 2019

Gemeente Nijmegen

Bureau Onderzoek en Statistiek

Contactpersoon: Danique Haas

Tel: 024-329 98 89 (O&S)

e-mailadres: onderzoek.statistiek@nijmegen.nl

Samenvatting

Sinds 2007 is de Horecanota Gastvrij Nijmegen van toepassing waarin onder meer beleidsregels voor de horecasector in de binnenstad zijn opgenomen. Door de continue verandering van de Nijmeegse binnenstad zijn er de afgelopen tien jaar nog verschillende beleidslijnen voor de horecasector aan toegevoegd. De ontwikkelingen en de actuele situatie in de binnenstad zijn na de invoering van nieuwe beleidslijnen echter niet meer in kaart gebracht. In opdracht van Economische Zaken is daarom een onderzoek uitgevoerd naar (de ontwikkelingen) van de horecasector in de binnenstad. Aan de hand van uitkomsten van dit onderzoek zal er evaluatie plaats vinden en een mogelijke bijstelling van bestaand beleid.

Het gaat goed met de Nederlandse horeca. De omzet groeit en horecabestedingen behoren steeds meer tot het standaard uitgavenpatroon. Binnensteden veranderen daarnaast steeds meer van winkelplekken naar ontmoetingsplekken, waarbij horeca een belangrijk onderdeel is. Ook in Nijmegen lijkt het goed te gaan met de horeca. De afgelopen tien jaar zijn er ongeveer 50 vestigingen bijgekomen en is het aanbod gestegen naar 280 vestigingen in de Nijmeegse binnenstad. Deze groei vond met name plaats vanaf het jaar 2015. Het ging hierbij vooral om vestigingen in de categorie lichte horeca (broodjeszaak, lunchroom, croissanterie, ijssalon, koffiebar en tearoom). Ook het aantal vestigingen in de fastfoodsector is toegenomen. Daarnaast hebben veel cafés plaatsgemaakt voor café-restaurants. De binnenstad van Nijmegen kent bovendien verschillende mengvormen van detailhandel, horeca en dienstverlening (*blurring*).

Een binnenstad als Nijmegen kent een grote dynamiek in de horecasector. Het aantal vestigingen is in de meeste straten en horeca-accidentgebieden toegenomen. Met name in de Hertogstraat en het Kelfkensbos en de Lange Hezelstraat is het aantal vestigingen de afgelopen tien jaar relatief sterk gegroeid. Bezoekers lopen daarnaast niet enkel meer door de winkelstraten, maar verspreiden zich ook steeds meer over de gehele binnenstad.

Specifiek kijkend naar de horeca-accidentgebieden blijkt dat veel lunchrooms zich buiten de horeca-accidentgebieden bevinden. De Waalkade en het Kelfkensbos worden (vrijwel) volledig gekenmerkt door de restaurantsector. Het horeca-accidentgebied de Grote Markt kent een tweedeling met veel café-restaurants aan de Grote Markt en cafés in de Grote straat. De Molenstraat bestaat voor ongeveer twee derde uit vestigingen in de drankensector. Daarnaast lijkt plein 1944 met name ondersteunend aan het winkelend publiek door het hoge aandeel in de lunch- en fast service sector. Tot slot kent het gebied Koningsplein/Mariënborg een mix tussen drank, fastservice en overwegend restaurants.

De benchmarkvergelijking in het onderzoek laat zien dat Nijmegen op vrijwel alle punten gemiddeld scoort in vergelijking tot Arnhem, Breda, 's-Hertogenbosch, Eindhoven, Enschede, Groningen, Haarlem, Leiden, Maastricht en Tilburg. Punten waarop is vergeleken zijn onder andere de aantallen, gemiddeld aantal verkooppunten per 1.000 inwoners, totaal verkoopoppervlakte horeca en gemiddeld m² per vestiging. Daarnaast is het aandeel verkooppunten in de binnenstad dat valt in de horeca sector vrijwel gelijk aan het landelijk gemiddelde (29,6%).

Net als veel andere gemeenten zet ook Nijmegen zich in voor een aantrekkelijke en levendige binnenstad. Horeca wordt hierbij als een belangrijk onderdeel gezien van de binnenstad als ontmoetingsplek. De horeca heeft verschillende sociaal maatschappelijke- en economische voordelen, maar kent echter ook nadelen zoals bijvoorbeeld geluids- en stankoverlast, milieu-impact, verkeersoverlast en veiligheidsproblemen. Met behulp van cijfers uit verschillende bronnen is in dit onderzoek voor de gemeente Nijmegen een schets gemaakt van de leefbaarheid. Kijkend naar deze leefbaarheidssituatie in Nijmegen-Centrum is het echter goed om de leeftijdsopbouw in het achterhoofd te houden. In 2018 was namelijk ruim de helft van de inwoners tussen de 15-29 jaar.

Bewoners van Nijmegen-Centrum geven hun buurt als plek om te wonen en te leven een ruime voldoende (7.4), maar zijn echter ook kritisch over de ontwikkeling van de buurt waarin zij wonen. Door één op de vijf bewoners werd in 2017 achteruitgang ervaren. Geluidsoverlast van lawaai in en rondom horeca werd hierbij als belangrijke reden genoemd. Aan de andere kant vinden bezoekers en bewoners van Nijmegen-Centrum de binnenstad steeds aantrekkelijker worden. Ook het horeca-aanbod scoort volgens bezoekers een ruime voldoende.

De subjectieve ervaring van geluidsoverlast lijkt de laatste jaren af te nemen en de cijfers over stank-, drank- en drugsoverlast zijn de laatste jaren redelijk stabiel. Enkel jeugdoverlast in Nijmegen-Centrum lijkt de laatste jaren te zijn toegenomen. De beschikbare cijfers lieten zien dat er ondanks een groei in het aantal horecagelegenheden in de binnenstad van Nijmegen in veel gevallen niet meer overlast wordt ervaren. Het is desondanks belangrijk dat er altijd wordt gestreefd naar een juiste balans tussen levendigheid en leefbaarheid.

Tot slot is er een korte beleidsvergelijking gemaakt met de tien benchmarkgemeenten. Ook in andere gemeenten wordt er veel aandacht besteed aan een levendige- en leefbare binnenstad, met horeca als belangrijk onderdeel. Om aan de behoeften van de consumenten te doen wordt er net zoals in Nijmegen in veel gemeente ruimte gegeven aan unieke concepten en *blurring*. Ook dag horeca, in Nijmegen bekend onder de noemer 'lichte horeca' wordt in veel gemeenten steeds ruimer toegelaten. De korte beleidsvergelijking tussen de gemeenten laat zien dat de gemeente Nijmegen conform de beleidsdoelstellingen op weg is om van de binnenstad een ontmoetingsplek te maken, met daarin een belangrijke rol voor de horeca.

Al met al laat dit onderzoek zien dat het ook in Nijmegen goed gaat met de horeca in de binnenstad. Het aantal vestigingen is toegenomen en een aantal gebieden hebben een positieve ontwikkeling doorgemaakt. De werkgelegenheid in de horecasector was in 2016 bovendien voor het eerst hoger dan in de detailhandel en de bezoekers van het centrum verspreiden zich steeds meer door de gehele binnenstad. De benchmarkvergelijking laat daarnaast zien dat de horeca van Nijmegen geen vreemde uitschieters kent. Belangrijk is bovendien het feit dat de overlast in de binnenstad ondanks de toename van het aantal horecagelegenheden in veel gevallen niet is toegenomen. Nijmegen lijkt hiermee op de goede weg te zijn om van de binnenstad een levendige en leefbare plek te maken.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Inhoudsopgave	3
Vraagstelling en achtergrond	4
Aanleiding	4
Onderzoeksvragen	4
Onderzoeksopzet	4
Algemene ontwikkelingen	5
Trends aan de vraagkant	5
Trends aan de aanbodkant	6
De binnenstad	8
Nijmegen	8
Horeca-accentgebieden	13
Benchmark	17
Impact op woon- en leefklimaat	19
Maatschappelijke meerwaarde	19
Maatschappelijke nadelen	19
Nijmegen	20
Horecabeleid benchmark gemeenten	27
Bijlagen	34
Ondersteunende horeca in de binnenstad	34
Speerpunten horeca-beleid binnenstad	35
Bronnen	37

Vraagstelling en achtergrond

Aanleiding

Sinds 2007 is de Horecanota Gastvrij Nijmegen van toepassing. Daarin zijn onder meer beleidsregels voor de horecavestigingen in de binnenstad opgenomen. Het speerpunt van deze nota was het inzetten op beperkte groei en een gedifferentieerd aanbod van horeca. Daarnaast was er ruimte voor vernieuwing in de sector, maar moest er ook rekening worden gehouden met de belangen van de bestaande bedrijven. Groei op maat was dan ook het motto en dat is de inzet geweest bij het bijstellen van de beleidslijnen voor de horeca in 2007.

De binnenstad is echter constant in beweging. Mensen gaan naar de binnenstad om te shoppen, maar ook steeds meer om elkaar te ontmoeten, een hapje te eten of te drinken en zich te vermaken. Horeca is hierdoor steeds belangrijker als drager van verblijfskwaliteit en beleving in de stad. Met het oog op deze ontwikkelingen en het bestuurlijke hoofdthema 'de bruisende binnenstad' zijn in 2011 de regels voor horeca in het centrum verruimd. Daar kwam in 2013 de nieuwe beleidslijn lichte horeca in het stadscentrum nog bij. Door deze nieuwe regels zijn er ruimere mogelijkheden geboden om horeca te vestigen buiten de hoofdwinkelstraten in het centrum. In de bijlage zijn de specifieke speerpunten van de Horecanota Gastvrij Nijmegen (2007), beleidslijn Van Broeckhuijsenstraat en Van Welderenstraat (2008) de notitie "Een Bruisende Binnenstad" (2011) en de Beleidslijn lichte horeca stadscentrum (2013) opgenomen.

In 2017 is in opdracht van de afdeling Economische Zaken reeds de horeca in woongebieden buiten de binnenstad in kaart gebracht. Hoe heeft het aanbod zich daar de afgelopen 10 jaar ontwikkeld en wat zijn de effecten geweest op de levendigheid en leefbaarheid in de wijken buiten Nijmegen-Centrum? In deze rapportage komt de binnenstad uitgebreid aan bod: hoe staat het er daar voor met de horeca?

Doel onderzoek

In beeld brengen van de marktontwikkelingen op het gebied van horeca en de impact op het woon- en leefklimaat in de binnenstad. Aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek kan er evaluatie plaatsvinden en mogelijk bijstelling van bestaand beleid.

Onderzoeksvragen

Aan de hand van vier verschillende onderzoeksvragen zal de horeca in de binnenstad in beeld worden gebracht. Hierbij zal enkel worden gekeken naar de ReCa: de restaurants en cafés. Het hotelonderzoek in Nijmegen heeft namelijk recent plaats gevonden.

1. Welke marktontwikkelingen (vraag en aanbod) zijn de afgelopen tien jaar zichtbaar in de horeca in de binnensteden?
2. Welke marktontwikkelingen (vraag en aanbod) zijn de afgelopen tien jaar zichtbaar rond horecavestigingen in de binnenstad van Nijmegen? En hoe verhoudt dit zich tot andere gemeenten?
3. Welke voor- en nadelen hebben de ontwikkelingen in de horeca in de binnenstad?
4. Hoe ziet het horecabeleid in de binnenstad eruit bij de benchmark gemeenten? Waar ligt bij hen het accent op?

Onderzoeksopzet

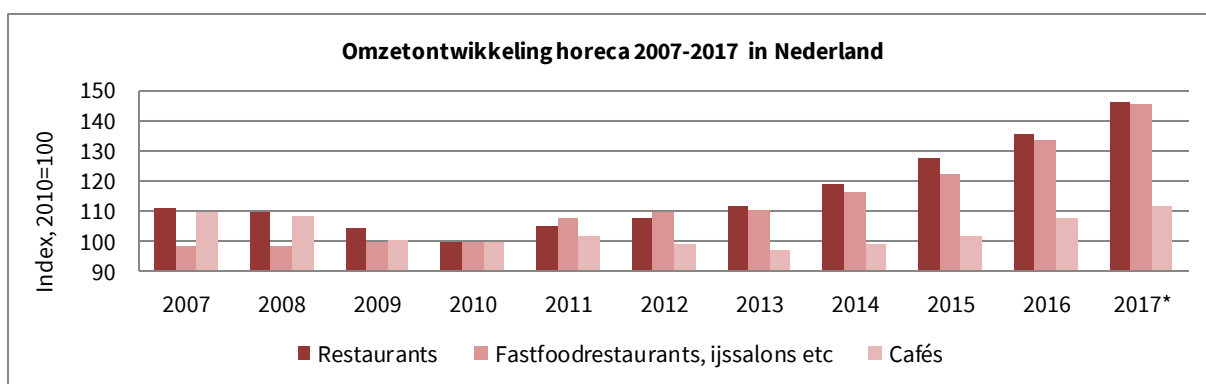
Bovengenoemde onderzoeksvragen zijn beantwoord met behulp van literatuuronderzoek, bestudering van verschillende statistieken en cijfers uit de Nijmeegse burgerpeiling.

Algemene ontwikkelingen

De horeca is een dynamische bedrijfstak en door verschillende algemene ontwikkelingen en trends continue in beweging. Daar komt bij dat ook binnensteden steeds meer aan het veranderen zijn. Winkelen blijft nog steeds belangrijk, maar is niet (meer) genoeg om binnensteden aantrekkelijk te houden. In dit hoofdstuk zullen de ontwikkelingen in de vraag- en aanbodkant die relevant zijn voor de horeca worden beschreven.

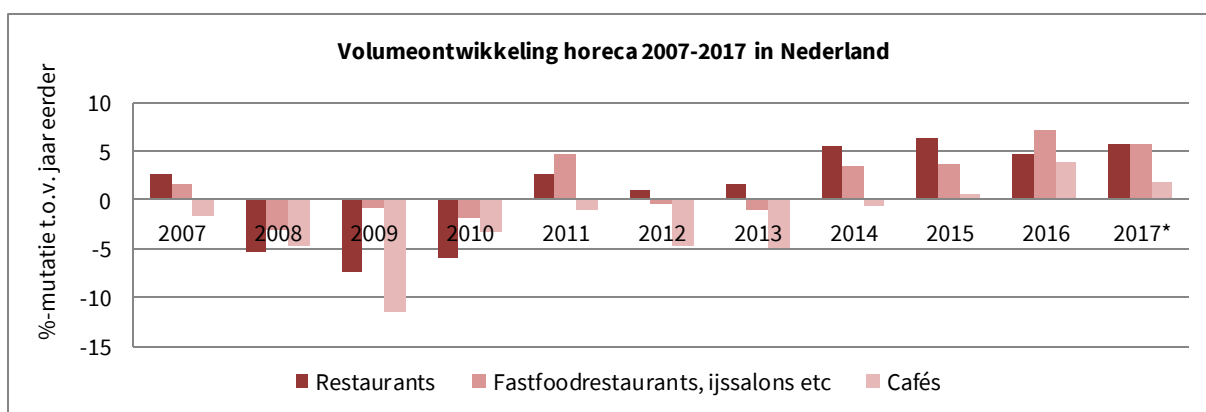
Trends aan de vraagkant

Horecabestedingen behoren steeds meer tot het standaard uitgavenpatroon van consumenten. Dat komt ook terug in de omzetcijfers die het CBS ieder kwartaal presenteert. Uit de Kwartaal Monitor 'vierde kwartaal' van het CBS (2017) blijkt dat de omzet in de horeca wederom voor alle branches is gestegen. Voor restaurants en fastfoodrestaurants, ijssalons etc. is er al ruim zeven jaar lang omzetgroei en ook bij cafés is er sinds 2015 sprake van omzetsijging. De fastfoodrestaurants zijn, na de hotels, de op één na grootste groeier binnen de horeca.

Bron: CBS Statline, bewerkt door O&S.

De toename in de omzet binnen de horeca komt niet enkel door de prijsstijgingen. Dit wordt duidelijk aan de hand van de volumeontwikkeling (onderstaand figuur)¹. Uit de cijfers van het CBS komt naar voren dat er vanaf 2015 ieder jaar meer consumpties worden verkocht ten opzichte van het jaar ervoor. Voor restaurants is dit al sinds 2011 het geval. Fastfoodrestaurants, ijssalons etc. hebben sinds 2014 te maken met een continue groei in de hoeveelheid verkochte consumpties. De cijfers van 2018 laten bovendien zien dat de groei zal doorzetten. Toch is het voor ondernemers belangrijk om scherp te blijven en uitdagingen te pakken. Het aanbod neemt toe, waardoor de concurrentie sterker wordt. De groei zal daarom niet door elke ondernemer worden ervaren.²

Bron: CBS Statline, bewerkt door O&S.

¹ De ontwikkeling van de hoeveelheid verkochte goederen en diensten. De hoeveelheid verkochte goederen en diensten in een bepaalde periode berekent het CBS door de waarde van de omzet te delen door de prijs.

² <https://www.rabobank.nl/bedrijven/cijfers-en-trends/horeca-en-recreatie/horeca-recreatie-update-januari/>

Deze groei in horecaomzet en –bestedingen zijn onder andere het gevolg van de groeiende Nederlandse economie, maar er spelen ook andere ontwikkelingen die van invloed zijn op deze groei (zie bronnen):

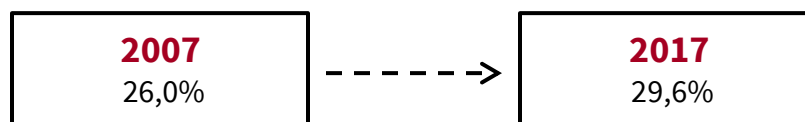
- Traditionele leefpatronen zijn doorbroken. Het nieuwe werken en de wereld beleven zorgt ervoor dat mensen vaker buitenhuis eten. Dit lijkt een structureel karakter aan te nemen.
- Vaker per dag kleine porties eten wordt steeds populairder.
- Het consumentenvertrouwen is hoog.
- Het inkomende toerisme neemt in 2018 verder toe.
- Gezondheid en milieu wordt een steeds belangrijkere overweging bij de keuze van gasten.
- De trends van eten en drinken thuisbezorgen zet door. Ook bestaande horecavestigingen spelen hier op in. De consument heeft meer behoefte aan gemak.
- De consument wil meer betalen voor een unieke beleving. Of de consument wil zo veel mogelijk voor een scherpe prijs (All-you-can-eat).
- De vraag naar eerlijk en puur.
- Opkomst ‘lunch-cultuur’ buiten de deur.

Daarnaast spelen ook demografische ontwikkelingen een rol in de vraagkant. In de periode van 2007-2017 is het aantal eenpersoonshuishoudens in Nederland toegenomen van ruim 35% naar 38%. Ook neemt het aantal huishoudens met dubbele inkomens sinds 2014 weer toe. In 2017 was ongeveer 60% van de partners beide aan het werk. Tot slot zie je ook dat het aandeel 65-plussers en de welvaart van deze groep toeneemt (CBS, statline).

Trends aan de aanbodkant

Ook aan de aanbodkant spelen er in Nederland verschillende ontwikkelingen die relevant zijn voor de horeca. Het feit dat binnensteden steeds meer worden gezien als *place to meet* in plaats van *place to buy* komt terug in de verkooppuntencijfers die onderzoeksbureau Locatus begin 2017 presenteerde over horeca in binnensteden³.

Ontwikkeling aandeel horecavestigingen in binnensteden Nederland

Locatus stelt vast dat het aanbod van horeca in Nederland nog steeds groeit. Dit komt mede door de positieve ontwikkelingen in het bestedingspatroon van consumenten en het groeiend inkomende toerisme. Daarnaast zijn er verschillende veranderingen zichtbaar aan de aanbodkant van de horeca:

- Met name het aantal plekken waar je overdag voor koffie, ontbijt en lunch terecht kunt neemt sterk toe.
- Er komt concurrentie vanuit de (food)retail sector; supermarkten mengen zich in de markt. Voorbeelden zijn bijvoorbeeld *Jumbo City* en de *AH to go*.
- Er is een groei te zien in *fast casual* concepten. Hier kun je snel, makkelijk en toch gezond eten. Bekende voorbeelden in Nederland zijn *Vapiano*, *Happy Italy* en *La Place*.
- De afhaal- en bezorgsector blijft een groeiende markt.
- In de horeca komt steeds meer aandacht voor duurzaamheid.
- *Blurring*: de grenzen tussen branches vervagen. Bijvoorbeeld een modewinkel met een koffiehoekje.

Conclusie

Het gaat goed met de Nederlandse horeca. De omzet groeit en er worden meer consumpties verkocht ten opzichte van voorgaande jaren. Deze groei wordt mede veroorzaakt door het feit dat horecabestedingen steeds meer tot

³ <https://nos.nl/artikel/2152209-meer-koffientjes-en-lunchrooms-minder-winkels-in-de-stad.html>

het standaard uitgavenpatroon van Nederlandse consumenten behoren. Ontwikkelingen aan de vraagkant zoals bijvoorbeeld de opkomst van de 'lunch-cultuur' buiten de deur, de doorbroken traditionele leefpatronen, de groei in het inkomende toerisme en een hoog consumentenvertrouwen spelen daarin een rol. Horecaondernemers aan de aanbodkant spelen hier op in. Er is met name een groei in het aantal plekken waar je overdag voor ontbijt, lunch en koffie terecht kunt. Daarnaast veranderen binnensteden steeds meer van winkelplekken naar ontmoetingsplekken. Door deze ontwikkelingen groeit het aantal horecagelegenheden in binnensteden.

De binnenstad

In dit hoofdstuk wordt er specifiek gekeken naar de horecavestigingen in de binnenstad van Nijmegen. Hoe heeft zich dit de afgelopen tien jaar ontwikkeld? Waar zitten de grootste veranderingen? Hoe staat het er nu voor? Er wordt bovendien specifiek ingezoomd op de horeca-accidentgebieden in de binnenstad van Nijmegen.

Nijmegen

Nijmegen telde in 2007 ruim 430 bedrijven die vallen onder de 'Re' en 'Ca' van Horeca. In 2018 is dit aantal opgelopen naar ruim 500 bedrijven. De binnenstad van Nijmegen (het centrum en het stationsplein) telde eind 2017 263 vestigingen. Dit aantal is in de eerste helft van 2018 toegenomen met 17 nieuwe vestigingen. Over ruim tien jaar tijd zijn er bijna 50 nieuwe vestigingen bijgekomen. De grootste veranderingen zijn zichtbaar in de cafés (daling), café-restaurants, lunchrooms en de fastfoodrestaurants (stijging). De dalende trend van het aantal cafés en de groei in lunchrooms en de fastfoodsector in Nijmegen komt overeen met de landelijke horecacijsers (zie bronnen). Voor de groei van het aantal café-restaurants in Nijmegen geldt dat een groot deel van de voormalige cafés, café-restaurants zijn geworden.

Tabel 1 Overzicht horecavestigingen in de binnenstad van Nijmegen⁴

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Saldo
Café	76	73	72	67	61	64	61	57	56	55	57	59	-17
Koffiehuys	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	+1
Coffeeshop	10	10	10	11	11	11	11	11	11	11	11	11	+1
Discotheek	5	3	3	4	3	2	2	3	3	3	3	3	-2
Seks/Nachtclubs	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0
Fastfood	24	23	26	27	27	27	31	29	27	29	33	33	+9
Bezorg/Halen	4	4	3	1	0	3	6	6	6	6	7	10	+6
Grillroom/Shoarma	10	10	10	10	9	9	8	9	9	12	11	13	+3
IJssalon	4	4	4	4	3	3	4	5	6	5	5	4	0
Lunchroom	15	15	14	16	17	19	22	22	22	25	30	35	+20
Pannenkoeken	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Café-Restaurant	25	33	35	42	42	41	39	42	41	45	45	43	+18
Restaurant	56	54	53	49	47	50	53	56	56	55	55	61	+5
Partycentrum	1	1	2	2	1	1	1	1	1	2	1	1	0
Horeca overig	0	0	2	2	2	2	2	3	2	4	3	5	+5
totaal	231	231	235	236	226	235	243	247	243	254	263	280	+49

Bron: Locatus, 30 augustus 2018

Door de opkomende trend *blurring* vervagen grenzen tussen branches steeds vaker. Ook in de binnenstad van Nijmegen mogen ondernemers experimenteren met mengvormen van detailhandel, horeca en dienstverlening (zie bronnen). Bij het OndernemersPunt is een overzicht gevraagd over de ondersteunende horeca in de binnenstad. Zij kwamen met 15 vestigingen waar sprake is van een mengvorm (zie figuur 1 en bijlage voor compleet lijstje). Hieronder vallen bijvoorbeeld de Vue Bioscopen, waar cultuur en ontspanning wordt gecombineerd met ondersteunende horeca. Ook in de Bastei, MuZIEum en de Lindenberg is er sprake van deze combinatie. Daarnaast zijn er een aantal detailhandel (afhaal)zaken waarin horeca wordt aangeboden. In de nieuwe Jumbo City is eveneens een foodcafé ingericht. Ook het bedrijfsrestaurant van het Nijmeegse Stadhuis is opengesteld voor publiek om te ontbijten, lunchen of een kop koffie.

⁴ Locatus verzamelt jaarlijks informatie over alle winkels en consumentgerichte dienstverleners door middel van veldwerk. Het kan hierdoor zijn dat het jaartal in Locatus afwijkt van het jaar waarin de vestiging daadwerkelijk is geopend.

In sommige gevallen is er sprake van een overlap met Locatus. Vestigingen waarvoor bij de gemeente een extra vergunning aangevraagd moet worden voor horeca, worden door Locatus soms al gezien als horeca. Voorbeelden hiervan zijn Doornroosje, Coffeelovers en de Lindenberg. De ondersteunde horeca kan hierdoor niet zomaar opgeteld worden bij de horecavestigingen die er volgens Locatus zijn, er is sprake van een overlap.

Figuur 1: Ondersteunende horeca in de binnenstad van Nijmegen,

OndernemersPunt 2018

Dynamiek

Hoe zit het met de dynamiek in Nijmegen? Waar het ene concept stopt komt er vaak een ander concept voor in de plaats. Daarnaast komen er ook op nieuwe plekken horecagelegenheden bij en zijn er ook vestigingen die definitief stoppen en waar geen nieuw concept voor in de plaats komt. Met name in de horeca-accntgebieden en de randstraten van het centrum is de dynamiek groter. Zo hebben er op de Grote Markt wisselingen van concepten plaats gevonden, maar zijn er per saldo geen nieuwe vestigingen bij gekomen. In de Grote straat is het aantal vestigingen zelfs licht afgenomen. Wel is er enige uitbreiding op de Kannenmarkt. Op de Waalkade zien we een lichte daling van het aantal horeca vestigingen. In de horeca-accntgebieden Molenstraat, Kelfkensbos, Mariënborg en Plein 1944 is het aantal vestigingen toegenomen. Daarnaast is ook in de Oranjesingel, van Broeckhuysen straat en de van Welderenstraat de horeca toegenomen. Ook in de Lange Hezelstraat, de oudste winkelstraat van Nederland, is het aantal horecavestigingen is toegenomen. Deze toename bestaat onder andere uit zes lunchgelegenheden.

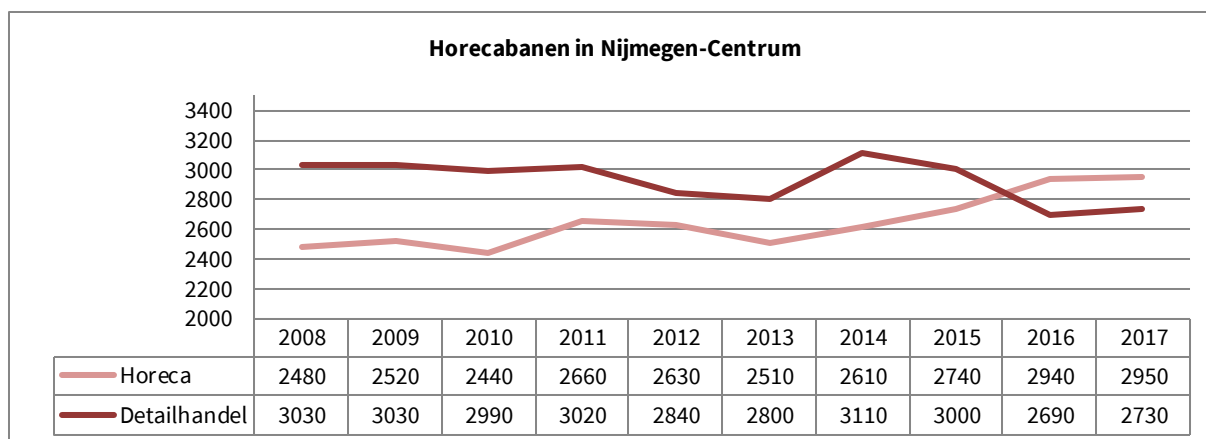
Tabel 2: Dynamiek op bepaalde plekken in de binnenstad in Nijmegen 2007-2017

	2007	Nieuwe horeca	Beëindigde horeca	2018	trend
Grote Markt	14	6	6	14	—
Grote straat	10	1	3	8	↘
Hertogstraat	10	5	0	15	↗
Kannenmarkt	1	2	0	3	↗
Kelfkensbos	11	6	1	16	↗
Koningstraat	6	2	0	8	↗
Lange Hezelstraat	12	10	2	20	↗
Mariënborg/klein Mariënborg en Mariënborgsestraat	4	4	2	6	↗
Molenstraat	20	6	3	23	↗
Oranjesingel	0	6	1	5	↗
Plein 1944	6	8	4	10	↗
Smetiusstraat	11	4	2	13	↗
Stationsplein	9	2	4	7	↘
Van Broeckhuysenstraat	2	4	1	5	↗
Van Welderenstraat	14	4	0	18	↗
Waalkade	14	2	4	12	↘

Bron: Locatus, 30 augustus 2018

Werkgelegenheid

De horecasector voorziet in het stadsdeel Nijmegen-Centrum in 2017 bijna 3.000 banen. Absoluut is dit sinds 2008 met ongeveer 500 banen toegenomen. In 2016 waren er bovendien voor het eerst meer banen in de horeca (2.940) dan in de detailhandel (2.690) in het centrum van Nijmegen. Dit bleef ook het geval in het jaar 2017.

Bron: PWE 2008-2017

Uit onderstaande werkgelegenheidscijfers van Nijmegen-Centrum blijkt dat het aandeel werknemers in de horeca sinds 2013 toeneemt. Vanaf het jaar 2016 is meer dan één op de vijf werknemers actief in de horecasector. In 2008 ging het om 16,3% van het totaal aantal werknemers in het stadsdeel Nijmegen-Centrum.

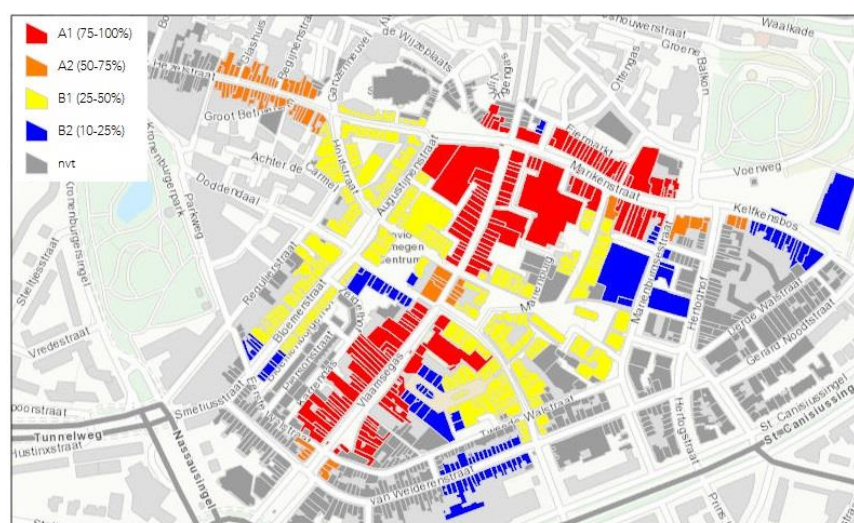
Tabel 3: banen in het stadscentrum van Nijmegen, naar aandeel (%)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Horeca	16,3%	16,6%	16,2%	17,4%	17,5%	17,3%	18,0%	19,0%	20,2%	20,3%
Detailhandel	19,9%	20,0%	19,9%	19,7%	18,8%	19,3%	21,4%	20,7%	18,4%	18,8%
Overig	63,8%	63,4%	63,9%	62,9%	63,7%	63,4%	60,6%	60,3%	61,4%	60,9%

Bron: PWE 2008-2017

Passantenstroom

In de Stadscentrummonitor van 2016-2017 wordt bovendien ingegaan op de verschillende passantenstromen in de stad. Het segment waarin straten zich bevinden wordt bepaald op basis van het verschil met het aantal passanten op het drukste punt in het stadscentrum (de Broerstraat). De stromen zijn specifiek geteld in het kernwinkelgebied van Nijmegen, maar geven ook een inzicht in de stromen rondom sommige horeca-accntgebieden en randstraten.

Bron: Locatus, 2018

In tabel 4 zijn de ontwikkelingen van de laatste jaren weergegeven. Door de afname in het aantal passanten op de drukste punten en de toename in getelde passanten aan de randen van het winkelgebied zijn een aantal straten een segment omhoog gegaan. In de horeca-accidentgebieden Kelfkensbos, Molenstraat, de Mariënborgsestraat en plein 1944 (enkel zuidelijk) is de passantenstroom sinds 2014 een segment gestegen. Ook in de ringstraten Lange Hezelstraat en de van Welderenstraat is er sinds 2014 sprake van een stijging in het segment. Deze ontwikkelingen laten zien dat er sprake is van een grotere verspreiding van passanten in de binnenstad.

Tabel 4: Ontwikkeling passantenstromen in het winkelgebied van Nijmegen

	2014	2016	2018
Kelfkensbos (oostelijk deel)	C	B2	B2
Kelfkensbos (westelijk deel)	B1	A2	A2
Lange Hezelstraat (oostelijk deel)	B1	A2	A2
Marienburg	B2	B1	B1
Marienburgsestraat	C	B2	B2
Molenstraat (zuidelijk deel)	B1	A2	A2
Molenstraat (noordelijk deel)	A2	A1	A1
Plein 1944 (zuidelijk deel)	C	B2	B2
Plein 1944 (noordelijk deel)	B1	B1	B1
van Welderenstraat	C	B2	B2

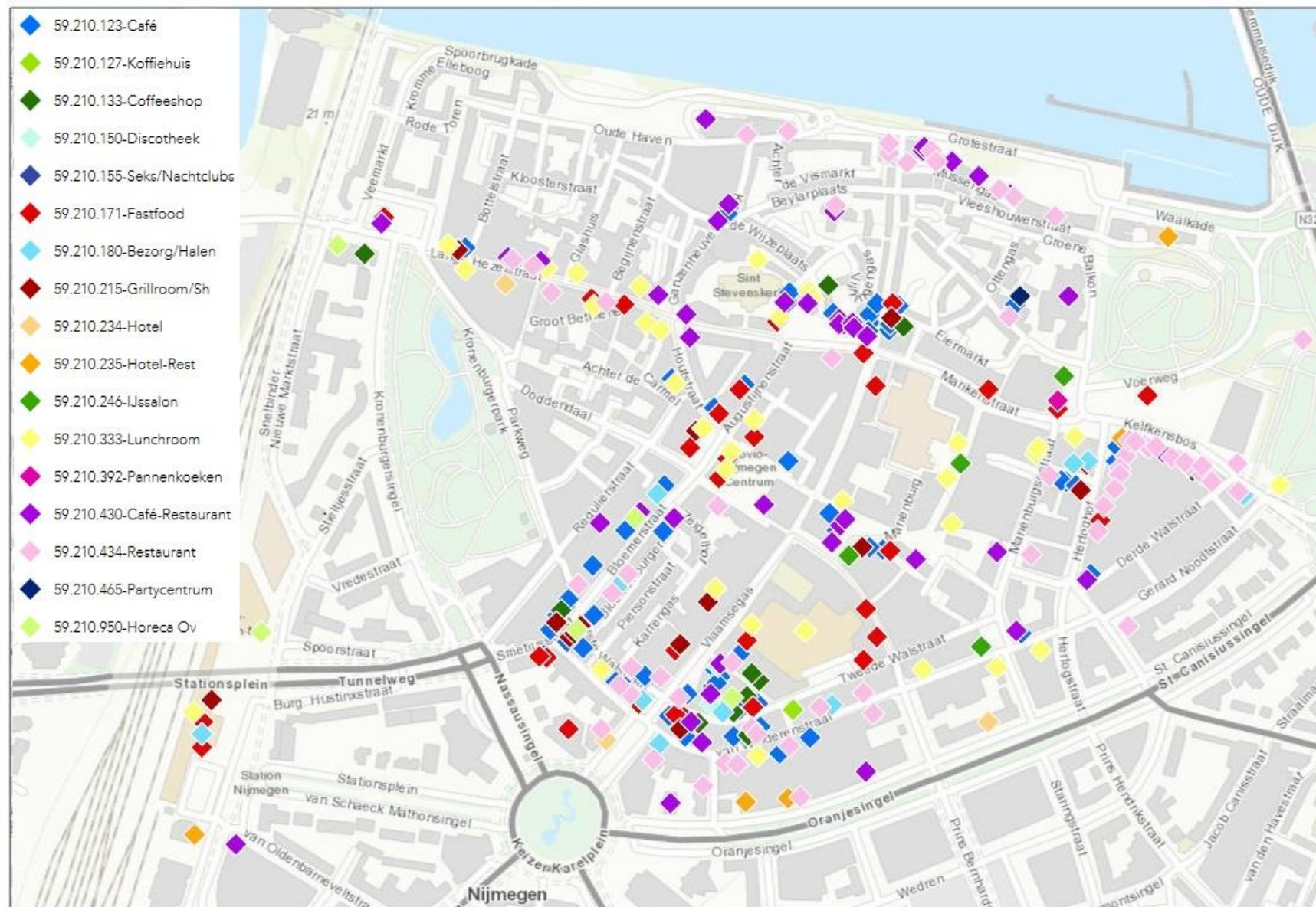
Bron: Locatus, 2018

Conclusie

De afgelopen tien jaar zijn er in de Nijmeegse binnenstad ongeveer 50 nieuwe horecavestigingen bijgekomen. Veel cafés hebben plaatsgemaakt voor café-restaurants en het aantal lunchrooms en vestigingen in de fastfoodsector is toegenomen. De grote groei in het aantal lunchrooms lijkt een logisch gevolg te zijn op de beleidslijn 'lichte horeca' (2013). Met name in de randstraten is het aantal lunchrooms toegenomen. De binnenstad van Nijmegen kent daarnaast ook verschillende vestigingen waarin horeca wordt gecombineerd met een andere functie.

De binnenstad van Nijmegen kent bovendien een grote dynamiek in de horecasector. Het aantal vestigingen is in de meeste straten/horeca-accidentgebieden toegenomen. Met name in het horeca-accidentgebied Kelfkensbos (en de Hertogstraat) en in de Lange Hezelstraat is er sprake van een sterke toename. Op de Waalkade, het Stationsplein en in de Grote Straat is er echter sprake van een lichte daling in het aantal horecavestigingen. De passantenstromen laten tot slot zien dat bezoekers zich niet enkel meer in de winkelstraten begeven, maar zich steeds meer over de gehele binnenstad verspreiden.

Horecavestigingen Binnenstad Nijmegen

Horeca-accentgebieden

In onderstaand deel wordt er specifiek ingezoomd op de horeca-accentgebieden. Er wordt gekeken welke sectoren een grote rol spelen en wat het imago is van deze gebieden⁵. Aan het einde is er bovendien een korte vergelijking gemaakt tussen de horeca-accentgebieden.

Waalkade

- Nadruk op grandcafés en restaurants (100%). Aantal vestigingen is de afgelopen 10 jaar licht afgenomen.
- Grote bekendheid in Nijmegen en omstreken en een aantrekkelijke ligging aan de Waal, zorgt voor een grote aantrekkingskracht in de zomer (terrassen). De Waalkade is echter sterk seizoensgebonden en trekt onvoldoende winkelend publiek door de enigszins afzijdige ligging ten opzichte van de binnenstad.
- Waalkade krijgt een metamorfose vanaf de zomer 2018 (zie bronnen).

Molenstraat

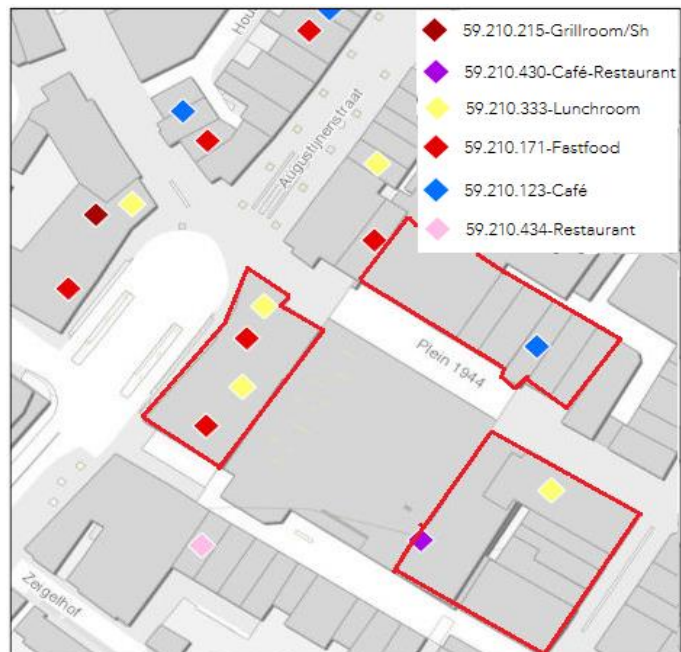

- één van de voornaamste uitgaansgebieden voor jongeren en studenten in Nijmegen met een accent op avond/nachtfunctie.
- Belangrijke aanloopstraat naar hart winkelgebied.
- Binnen horeca-accentgebied Molenstraat ongeveer 7 op de 10 in de drankensector, bijna één kwart in de restaurantsector en één vestiging in de fastfoodsector. Aantal horeca-vestigingen zijn de afgelopen 10 jaar licht toegenomen (+3).
- In de directe omgeving veel horecagelegenheden gevestigd, waaronder ook coffeeshops.

⁵ Afbeeldingen en gegevens zijn afkomstig van Locatus en bewerkt door O&S. Imago omschrijvingen deels afkomstig uit Horecanota Gastvrij Nijmegen (2007).

Plein 1944

- In de periode van de nieuwbouw (2010-2014) telde plein 1944 slechts 3 tot 4 horecagelegenheden. Pas na de opening van het nieuwe plein 1944 groeide dit aantal.
- Wordt gezien als onmisbare schakel voor passanten tussen de oost- en westzijde van de binnenstad en is omgetoverd tot plein met internationale winkelketens.⁶
- De helft van het horeca-accentgebied valt in de lunchsector, één op de drie in de fastfood sector (waaronder het bekende KFC) en een vestiging in de restaurantsector.
- Plein 1944 wordt gezien als belangrijke evenementenlocatie.

Grote markt/Grote straat

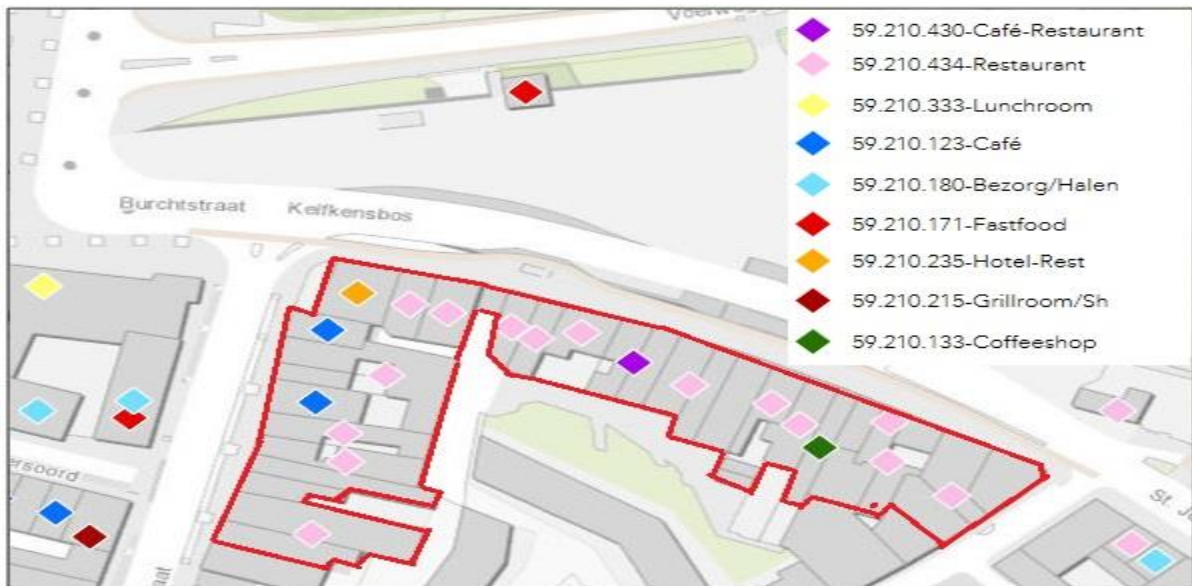
- De Grote Markt is één van de Nijmeegse pleinen met een belangrijk verblijfsklimaat, waarbij de historische ambiance nadrukkelijk aanwezig is.
- De Grote Markt kent met name dag horeca en heeft een aantrekkelijke ligging in directe nabijheid van het winkelend publiek. De dag horeca kent bovendien grote terrassen met een gunstige ligging voor de zon.
- De Grote straat bevat aan beide zijden met name avondhoreca en trekt het uitgaanspubliek.
- Het horeca-accentgebied bestaat met name uit gelegenheden in de restaurantsector (50%) en de drankensector (33%). Daarnaast is er nog een lunchroom, fastfood restaurant en een hotel-restaurant.
- In de periode 2007-2018 is het aantal vestigingen op de Grote Markt gelijk gebleven. In de Grote straat is het aantal vestigingen licht afgenomen (-2).

Kelfkensbos

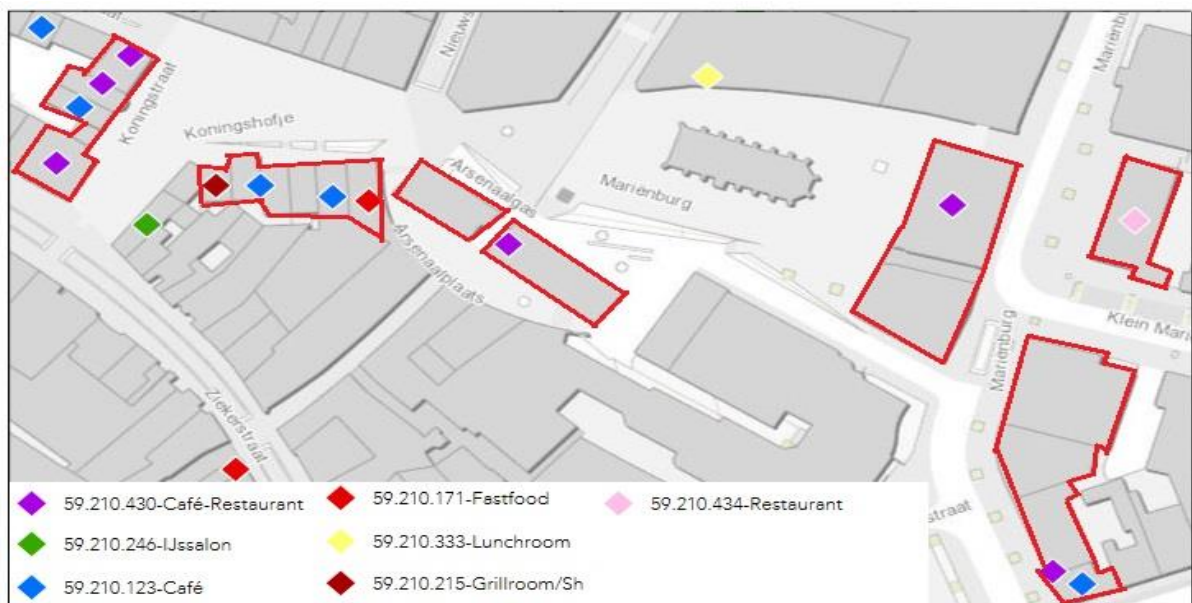
- Kelfkensbos wordt met gekenmerkt door de vele restaurants en het Valkhofmuseum op het plein. De bereikbaarheid is goed en er is een plein tegenover de restaurants.

⁶ [Welkom in Nijmegen](#), gemeente Nijmegen 2016

- Het verblijfsklimaat wordt echter als minder goed ervaren door de ligging aan de schaduwzijde en de aanwezigheid van de verkeersfunctie.
- Er zijn plannen om dit horeca-accentgebied meer sfeer te geven. Ze zijn hiermee al deels gestart door de *street art* op de gevel van Hotel Credible (zie bronnen).
- Het horeca-accentgebied bestaat voor 80% uit restaurants of café-restaurants, één hotel-restaurant, twee cafés en één coffeeshop.
- Het aantal horeca gelegenheden in de Kelfkensbos is de afgelopen tien jaar toegenomen (+5). Ook de Hertogstraat kende een toename van vijf nieuwe horecagelegenheden.

Koningsplein/Mariënborg

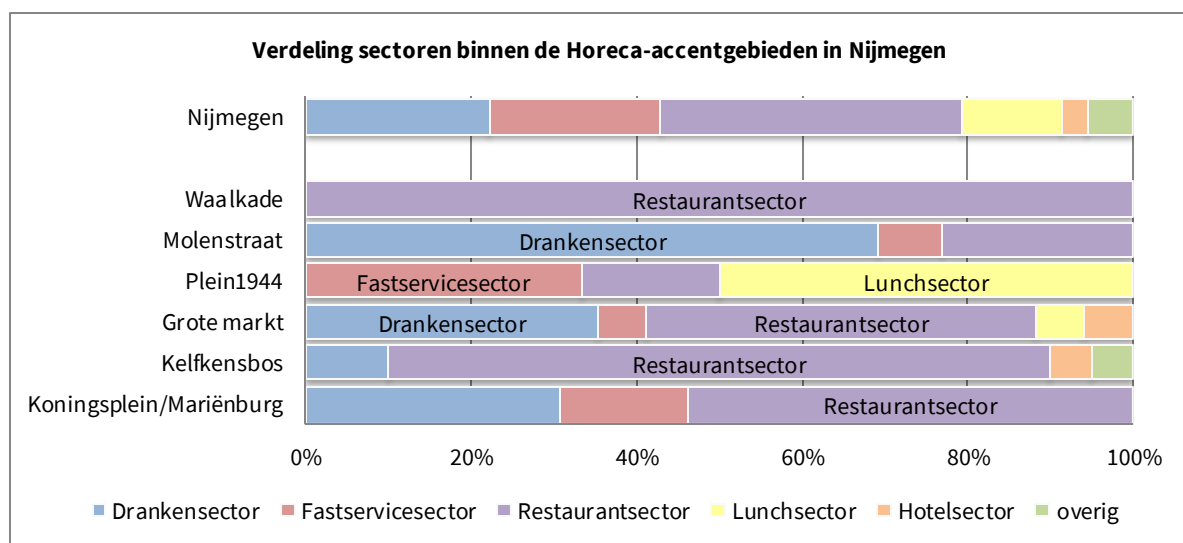
- Dit gebied vormt het hart van de stad en is één van de uitgaansgebieden van Nijmegen. Het gebied Koningsplein heeft uitstraling: een intieme pleinsfeer, een grote hoeveelheid terrassen en Mariënborg heeft een meer open karakter.

- Het Koningsplein kent dag- en avond horeca en trekt veel jongeren en studenten, maar ook het winkelend publiek. Rondom Mariënborg is er sprake van een ontmoetingsplek voor cultureel geïnteresseerden met Lux en de Bibliotheek.
- In 2011 werd nieuwe horeca toegestaan en de afgelopen jaren hebben Shabu Shabu, Coffeelovers, Freddy's Beerkitchen en café-restaurant Toon zich daar gevestigd.
- Binnen het horeca-accntgebied bestaat ruim de helft uit gelegenheden binnen de restaurantsector, bijna één op de drie uit de drankensector en twee fastfood restaurants.

Vergelijking

Onderstaand figuur laat de verdeling zien binnen de verschillende horeca-accntgebieden. De hotelsector is hierbij meegenomen om tot juiste percentages te komen. Er wordt onderscheid gemaakt in zes verschillende sectoren. Onder de grafiek worden de conclusies weergegeven.

Drankensector	Café, discotheek en partycentrum
Fastservice sector	Fastfood, grillrooms/shoarma, bezorg/halen en ijssalon
Restaurantsector	Café-restaurant, restaurant en pannenkoeken
Lunchsector	Lunchrooms
Hotelsector	Hotels en hotel-restaurants
Overig	Koffiehuis, coffeeshop, shisha lounge en poppodium

Conclusie

- Relatief weinig lunchrooms bevinden zich binnen de horeca-accntgebieden (zie ook pagina 10).
- De Waalkade en Kelfkensbos worden (vrijwel) volledig gekenmerkt door de restaurantsector.
- Het gebied Koningsplein/Mariënborg kent een mix tussen drank, fastservice en overwegend restaurants.
- De Molenstraat is hét uitgaansgebied in Nijmegen met ruim twee op de drie vestigingen binnen de drankensector. Binnen het horeca-accntgebied zijn er echter ook restaurants en café-restaurants.
- Plein 1944 lijkt met name ondersteunend aan het winkelend publiek door het hoge aandeel in de lunch- en fastservice sector. Ook het restaurant Zappas wordt gekenmerkt door het snelle concept.
- Horeca-accntgebied de Grote Markt kent een tweedeling met de vele café-restaurants aan de Grote Markt en de cafés in de Grote Straat.

Benchmark

De benchmark is uitgevoerd met vergelijkbare gemeenten, zoals Arnhem, Breda, Eindhoven, Enschede, Groningen, Haarlem, Leiden, Maastricht, Tilburg, en 's-Hertogenbosch aan de hand van cijfers van Locatus. Voor de vergelijking met de gemeenten is gekozen voor de winkelgebiedstyperingen *binnenstad* en *hoofdwinkelgebied groot*. De aantallen kunnen hierdoor iets afwijken van de eerder genoemde cijfers in de binnenstad van Nijmegen. Tabel 5 laat het aantal horecavestigingen in de binnenstad zien en het totaal aantal vestigingen in de stad.

Tabel 5: Benchmark % horecavestigingen in de binnenstad van het totaal aan horecavestigingen

	Totaal horeca vestigingen	Horecavestigingen binnenstad	% van totaal horecavestigingen gevestigd in de binnenstad
Arnhem	482	251	52,1%
Breda	562	266	52,1%
Den Bosch	454	226	57,7%
Eindhoven	722	287	39,8%
Enschede	372	160	43,0%
Groningen	631	409	64,8%
Haarlem	506	292	58,3%
Leiden	421	322	76,5%
Maastricht	549	357	65,0%
Nijmegen	516	282	54,7%
Tilburg	494	194	41,7%
Gemiddelden	505	277	55,0%

Bron: Locatus benchmark, 30 augustus 2018

- In Nijmegen is ruim de helft van het totaal aan horecavestigingen in de stad gevestigd in de binnenstad (54,7%). Dit is vergelijkbaar met Arnhem, Breda, Den Bosch en Haarlem. Nijmegen scoort bovendien gemiddeld in vergelijking tot de tien andere benchmark gemeenten.
- In Groningen, Maastricht en Leiden ligt het percentage horecavestigingen dat gevestigd is in de binnenstad beduidend hoger.
- In Eindhoven, Enschede en Tilburg zijn veel horecavestigingen ook buiten de binnenstad gevestigd.

Op de volgende pagina in tabel 6 zijn de gegevens over horecavestigingen in de binnensteden op basis van vijf punten met elkaar vergeleken. De volgende conclusies kunnen worden getrokken op basis van de tabel:

- Nijmegen heeft op alle vijf de punten een gemiddelde score in vergelijking tot de binnensteden van de benchmarkgemeenten.
- De binnenstad van Nijmegen is vergelijkbaar met de binnensteden van Arnhem, Breda en Haarlem.
- 30,3% van de verkooppunten in de binnenstad van Nijmegen valt binnen de horecasector. Het % horeca in de binnenstad van Nijmegen is hiermee vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde van 29,6% (zie p. 6).
- Het gemiddeld aantal verkooppunten per 1.000 inwoners in de binnenstad van Nijmegen is 1,7. Dit komt overeen met de aantallen in Arnhem, Breda en Haarlem. Leiden en Maastricht scoren bovengemiddeld en Tilburg en Enschede beneden gemiddeld.
- Nijmegen kent een vijfde plek wat betreft het verkoopoppervlakte van horeca in de binnenstad. In Den Bosch en Enschede is het verkoopoppervlakte relatief klein, terwijl de verkoopoppervlakte in Groningen, Eindhoven en Maastricht relatief groot is.
- Nijmegen kent een gemiddeld aantal m² per vestiging. Eindhoven, Tilburg, Enschede en Arnhem hebben relatief grote vestigingen in de binnenstad. Den Bosch, Haarlem en Leiden relatief kleine vestigingen.

Tabel 6: Benchmark cijfers horeca in de binnensteden

	% horeca in binnenstad	Horeca-vestigingen	Gemiddeld aantal VKP per 1.000 inwoners	Verkoopoppervlakte horeca	Gemiddeld m² per vestiging
Arnhem	28,9%	251	1,6	29.901	119
Breda	27,7%	266	1,8	27.974	105
Den Bosch	24,4%	226	2,1	19.921	88
Eindhoven	34,3%	287	1,3	35.832	125
Enschede	25,8%	160	1,0	19.219	120
Groningen	30,0%	409	2,0	41.559	102
Haarlem	26,6%	292	1,8	25.225	86
Leiden	29,3%	322	2,6	26.179	81
Maastricht	27,4%	357	2,9	34.170	96
Nijmegen	30,3%	282	1,7	29.799	106
Tilburg	31,0%	194	1,0	23.364	120
	28,70%	277	1,8	28.468	104

Bron: Locatus benchmark, 30 augustus 2018

Daarnaast is er nog een korte vergelijking gemaakt in het aandeel van de deelsectoren binnen de horeca in de tien gemeenten als geheel. Hiervoor is gebruik gemaakt van cijfers van Horeca DNA. Deze gegevens waren enkel op gemeentenniveau beschikbaar en zijn daardoor niet één-op-één over te nemen naar de binnenstad. Het geeft echter een duidelijk beeld van de horecasector binnen de gemeente Nijmegen. Onderstaande tabel laat zien dat Nijmegen in vergelijking tot de andere tien gemeenten een gemiddelde verdeling kent tussen de deelsectoren. De gemeente Nijmegen is in deze verdeling vergelijkbaar met Arnhem, Den Bosch, Eindhoven en Groningen.

Tabel 7: Benchmark aandeel deelsector van totaal horecavestigingen in 2017 (%), totaal gemeenten

	Drankensector	Fastservicesector	Restaurantsector	Hotelsector	Partycatering
Arnhem	36,1%	31,4%	23,4%	5,1%	4,1%
Breda	36,2%	29,5%	23,8%	3,4%	7,1%
Den Bosch	34,9%	29,6%	26,3%	4,4%	4,8%
Eindhoven	34,4%	32,0%	26,6%	3,5%	3,5%
Enschede	36,5%	34,2%	22,9%	2,8%	3,6%
Groningen	37,9%	26,5%	26,3%	4,7%	4,7%
Haarlem	32,7%	31,6%	25,5%	3,5%	6,6%
Leiden	34,4%	26,9%	29,6%	5,5%	3,5%
Maastricht	41,0%	21,3%	24,0%	10,3%	3,4%
Nijmegen	37,0%	29,5%	23,7%	4,3%	5,5%
Tilburg	38,3%	33,7%	21,1%	2,5%	4,3%
Gemiddelden	36,3%	29,7%	24,8%	4,5%	4,7%

Bron: Horeca DNA (2017)

Conclusie

Al met al laten de benchmark cijfers zien dat Nijmegen in vergelijking tot de benchmarkgemeenten in zowel de binnenstad, als de gehele gemeente op alle gebieden gemiddeld scoort.

Ver onder gemiddeld
Onder gemiddeld
Gemiddeld
Boven gemiddeld
Ver boven gemiddeld

Impact op woon- en leefklimaat

Veel gemeenten zetten zich in voor een bruisende binnenstad (zie volgend hoofdstuk). Een groot variëteit aan functies en evenementen moeten ervoor zorgen dat de binnenstad aantrekkelijk is om er te komen, te verblijven en te wonen. Horeca wordt hierbij als een belangrijk onderdeel gezien van de totaalbeleving waar consumenten behoefte aan hebben. De groeiende horecasector en de toename van evenementen zorgen echter ook voor een zwaardere belasting van de binnenstad. Een balans tussen leefbaarheid en levendigheid is belangrijk. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de betekenis en impact van horeca in de binnenstad door middel van literatuur onderzoek. Vervolgens wordt er specifiek naar de situatie in de gemeente Nijmegen.

Maatschappelijke meerwaarde

Sociaal-maatschappelijke belangen van horeca

Stedelijke functie en ondersteunde functie

In de eerste plaats vormen horecavoorzieningen een bijdrage aan het voorzieningenniveau. In woonwijken heeft horeca met name een verzorgende functie, het speelt een rol in de kwaliteit van de dagelijkse leefomgevingen van bewoners. In binnensteden van grotere gemeenten hebben horecavoorzieningen vaker een stedelijke functie. De horeca trekt niet alleen inwoners van het gebied waar de horeca gelegen is, maar ook bezoekers van (ver) daarbuiten. Horeca wordt hierbij als steeds belangrijker onderdeel gezien van een bezoek aan de (grote) binnenstad. Het vervult een ondersteunende rol bij winkelen, culturele activiteiten en evenementen.⁷

Ontmoetingsfunctie in de binnenstad

Binnensteden zijn het hart van de stad en het is de plek waar 'fysieke' ontmoetingen plaats vinden. Een uitgebreid en divers horeca- en cultureel aanbod spelen hierbij een belangrijke rol.⁸ Onder andere de horeca vervult een ontmoetingsfunctie en biedt aan bewoners en bezoekers de gelegenheid om op een gezellige manier te ontmoeten en contacten te leggen. Horecagelegenheden kunnen fungeren als sociale en zakelijke ontmoetingsplaatsen voor bewoners, werknemers, ondernemers en bezoekers.⁹

Economische belangen horeca

Horeca zorgt voor werkgelegenheid en biedt versterking aan economische functies

Goede horeca heeft een belangrijke economische functie in de binnensteden. Allereerst zorgt horeca voor werkgelegenheid, maar daarnaast kan horeca ook een versterkende werking hebben op de aantrekkelijkheid van winkel- en recreatieve gebieden.⁹

De grote groei de afgelopen jaren binnen de horecasector brengt echter ook een keerzijde op economisch gebied met zich mee. Het personeelstekort in de horeca is in 2018 nog groter geworden. De Koninklijke Horeca Nederland geeft aan dat er 10.000 vacatures structureel niet in te vullen zijn. In totaal zijn er 30.000 vacatures in de horeca. In verschillende plaatsen door heel Nederland gaan restaurants een extra dag dicht, of sluiten ze zelfs volledig door de krapte op de arbeidsmarkt.¹⁰

Maatschappelijke nadelen

Geluids- en stankoverlast

Geluids- en stankoverlast zijn worden door omwonenden als veelgenoemd nadeel van horecabedrijven genoemd. Geluidsoverlast binnen de horeca wordt met name veroorzaakt door het geluid van:

⁷ Horecabeleidsplan Eindhoven, maart 2014

⁸ Verdiepingsslag Binnenstad 2013-2015 Enschede, september 2013

⁹ Horeca gebiedsplan 2012-2014 deelgemeente Rotterdam Noord, december 2012

¹⁰ Personeelstekort horeca: '10.000 vacatures structureel niet in te vullen', Misset Horeca (2018).

- Aanwezige installaties en toestellen
- Werkzaamheden en activiteiten (bezoekers, muziek, personeel in keukens etc.)
- Laad- en losactiviteiten
- Terrassen

Horecabedrijven kunnen echter ook geur-/stankoverlast geven op de omgeving. Geuroverlast kan bijvoorbeeld worden veroorzaakt door de bereiding van voedingsmiddelen, maar ook door afvalverwerking en wangedrag van de bezoekers van horeca.¹¹

Verkeersoverlast

Horecagelegenheden zorgen voor allerlei verkeersbewegingen van bezoekers, personeel en leveranciers. In binnensteden van grote gemeenten wordt regelmatig verkeersoverlast ervaren door de grote hoeveelheid aan voorzieningen. De gemeente Amsterdam is sinds juni gestart met een proef om verkeersoverlast in een aantal gebieden te verminderen en ook in Den Bosch zijn maatregelen genomen tegen verkeersoverlast in de binnenstad (zie bronnen). De gemeente Nijmegen heeft zelf in 2013 betaald avond parkeren op straat geïntroduceerd. Die actie werd gecombineerd met een goedkoop avondtarief (€0,50) in de parkeergarages. De gemeente hoopte met deze invoering dat de leefbaarheid in de binnenstad zou toenemen door een vermindering van geluidsoverlast door het dichtslaan van portieren, minder vertrekkende auto's op straat en de afname van 'rondjesrijders' op zoek naar een parkeerplek. Ook blijft er zo meer parkeerruimte op straat over voor de binnenstadbewoners (bronnen).

Veiligheidsproblematiek

Veiligheidsproblemen worden vaak in verband gebracht met uitgaansgebieden en horecaconcentratiegebieden. Ongeveer 22% van de ondervraagde Nederlanders voelt zich wel eens onveilig rondom uitgaansgelegenheden.¹² Horecabezoekers kunnen tijdens een avond stappen behoorlijk uit hun dak gaan of zelfs agressief reageren. Vaak onder invloed van alcohol en/of drugs. Geweld en overlast zijn de meest voorkomende veiligheidskwesties in het uitgaansleven.¹³

Milieu-impact

Horecagelegenheden hebben met directe activiteiten en indirecte activiteiten een impact op de milieukwaliteit van de leefomgeving. Binnen de horeca wordt er bijvoorbeeld gas, elektra en water gebruikt, is er sprake van verpakkingen, apparatuur, schoonmaakmiddelen, voedingsmiddelen etc. Daarnaast gaan er ook een hoop dingen uit. Denk hierbij aan CO², baklucht, afvalwater, papier, karton, glas, GFT-afval, vet en schoonmaakmiddelen. Al deze aspecten zijn van invloed op het milieu.¹⁴

Nijmegen

Leefbaarheid

Net als veel andere gemeenten zet ook Nijmegen zich in voor een aantrekkelijke en levendige binnenstad. Horeca wordt hierbij gezien als een belangrijk onderdeel van de binnenstad als ontmoetingsplek. In de binnenstad van Nijmegen zijn met name de afgelopen drie jaar veel nieuwe horecavestigingen geopend. Daarnaast ervaren bewoners een explosieve stijging van het aantal evenementen in de binnenstad (zie bronnen). De balans tussen deze levendigheid en leefbaarheid is echter belangrijk. Met behulp van verschillende bronnen is voor de binnenstad van Nijmegen een schets gemaakt van de leefbaarheidssituatie. Allereerst is er gekeken naar de leeftijdsopbouw van Nijmegen-Centrum. Deze lijkt de afgelopen jaren steeds meer te veranderen. Daarnaast is er

¹¹ <https://www.infomil.nl/onderwerpen/integrale/activiteitenbesluit/branches-0/horeca/samenvatting-horeca/>

¹² Veiligheidsmonitor, Centraal Bureau voor de Statistiek (2017)

¹³ <https://hetccv.nl/onderwerpen/uitgaansgeweld-en-uitgaansoverlast/>

¹⁴ <https://www.duurzaammbbo.nl/informatie-horeca>

de Burgerpeiling waarin onder andere wordt bevraagd hoe Nijmegenaren tegen hun stad en woonbuurt aankijken. De politie registreert bovendien het aantal meldingen en incidenten van overlast. Ook kent de gemeente Nijmegen sinds 2017 de Meld & Herstel app. Hier kunnen bewoners meldingen maken over afval op straat, onkruid of ongedierte, kapotte stoeptegels, maar ook over overlast van geluid en stank. Een laatste manier om overlast te melden is via S@men, het digitale loket van de Provincie Gelderland. Dit registratiesysteem voor milieuklachten bestaat sinds 2013. Tot slot staan in de Wijkmonitor ook de meningen van verschillende wijkprofessionals van het Stadscentrum en Benedenstad.

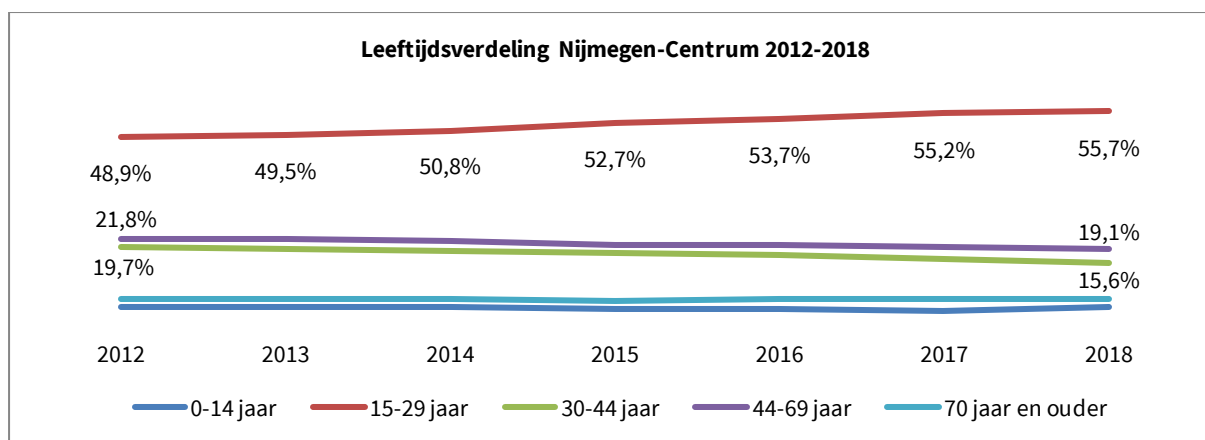
Inwoners

Als opleidingsstad trekt Nijmegen veel jonge mensen aan. In de leeftijdsopbouw van de Nijmeegse bevolking is dat duidelijk zichtbaar: bijna 28% van de Nijmeegse bevolking is tussen 15-29 jaar. Sinds 2012 is dit aandeel ieder jaar iets toegenomen. Veel van deze jongeren wonen in het stadsdeel Nijmegen-Centrum. Daar was in 2018 bijna 56% van de bewoners tussen de 15-29 jaar. De overige leeftijdsgroepen zijn hierdoor relatief klein ten opzichte van de totale gemeente Nijmegen. Specifiek in de wijk Stadscentrum gaat het zelfs om ruim 63% van de bewoners die tussen 15-29 jaar zijn. Benedenstad heeft daarentegen relatief veel inwoners tussen 44-69 jaar ten opzichte van de totale gemeente. Ook het aandeel 70 jaar en ouder ligt hoger dan in de totale gemeente. De kinderen (0-14) jaar zijn in de beide wijken van Nijmegen-Centrum ondervertegenwoordigd in vergelijking tot Nijmegen.

Tabel 8: Leeftijdsverdeling Nijmegen-Centrum en totale gemeente, 2018.

	0-14 jaar	15-29 jaar	30-44 jaar	44-69 jaar	70 jaar en ouder
Nijmegen	13,8%	27,7%	18,6%	29,5%	10,4%
Nijmegen-Centrum	3,6%	55,7%	15,6%	19,1%	5,9%
Stadscentrum	3,2%	63,3%	15,8%	13,3%	4,4%
Benedenstad	5,2%	29,0%	14,8%	39,8%	11,2%

De afgelopen jaren is de leeftijdsopbouw van Nijmegen-Centrum aan het veranderen. Steeds meer jongeren gaan in het stadsdeel Nijmegen-Centrum wonen. Sinds 2012 is de groep 15-29 jarigen met bijna 7% toegenomen. Het aandeel in deze leeftijdsgroep is zowel in het Stadscentrum als in de Benedenstad toegenomen. Daarnaast is het aandeel 30-44 jarigen (-4,1%) en het aandeel 44-69 jarigen (-2,7%) in het stadsdeel Nijmegen-Centrum afgenomen. Het aandeel kinderen (0-14 jaar) en het aandeel 70 plussers is over de jaren heen redelijk stabiel gebleven. Ook landelijk is er de tendens dat steeds meer jongeren naar de stad trekken. Grote factor daarbij: universiteiten. De *millenials* zien daarnaast veel meer mogelijkheden in de stad. ¹⁵

Bron: BRP, 2012-2018

¹⁵ <https://nos.nl/op3/artikel/2178292-waarom-we-allemaal-in-de-grote-stad-willen-wonen.html>

Buurt als plek om te wonen en te leven

In de Burgerpeiling werd de inwoners van Nijmegen-Centrum gevraagd hoe zij hun buurt beoordelen als plek om te wonen en leven. De bewoners van het stadsdeel gaven hun buurt als plek om te wonen en leven in 2017 een ruime voldoende (7.4). De Benedenstad scoorde hierbij een 7.7 en het Stadscentrum een 7.4. De afgelopen jaren is het rapportcijfer voor Nijmegen-Centrum redelijk stabiel gebleven: een 7.5 in 2013 en een 7.6 in 2015. De rapportcijfers voor Nijmegen als geheel zijn vergelijkbaar. Ook deze cijfers schommelden de afgelopen drie Burgerpeilingen rond de 7.5.

Ondanks de ruime voldoende voor de buurt als plek om te wonen en leven zijn bewoners van Nijmegen-Centrum ook kritisch over de ontwikkeling van de wijk waarin zij wonen. Door ongeveer 20% van de bewoners van het Stadscentrum en de Benedenstad werd in 2017 aangegeven dat er sprake was van achteruitgang. In 2015 ging dit nog om 14% van de bewoners. In de gemeente Nijmegen gaat het in 2017 om 17%. De redenen voor achteruitgang in Nijmegen-Centrum zijn in tabel 9 weergegeven. Geluidsoverlast van lawaai in het algemeen, horeca en stank wordt vaak als reden genoemd. Daarnaast zien zij meer rotzooi en zwerfvuil in hun buurt en ervaren zij problemen op het gebied van veiligheid. In het Stadscentrum spreken ze bovendien over een tekort aan parkeerlocaties. Voor de reden van achteruitgang wordt eveneens overlast van (hang)jongeren benoemd.

Tabel 9: redenen van achteruitgang in Nijmegen-Centrum, Burgerpeiling 2017

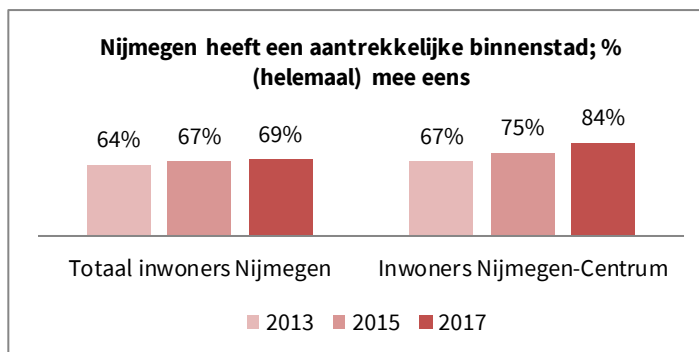
Benedenstad	Stadscentrum
1. Overlast van o.a. horeca, lawaai en stank	1. Overlast, vooral van lawaai en horeca
2. Minder schoon, meer zwerfvuil en hondenpoep	2. Meer rotzooi en zwerfvuil, minder schoon, verpaupering
3. Meer drugsoverlast, junks, dealers en andere veiligheidszaken	3. Veiligheidssituatie verslechterd, vooral drugsoverlast, criminaliteit, zwervers en dronken mensen
	4. Parkeersituatie, met name tekort
	5. Meer last van (hang)jongeren

In Nijmegen-Centrum geeft 12% van de bewoners aan dat hun buurt het afgelopen jaar vooruit is gegaan. Punten van vooruitgang die zijn genoemd zijn bijvoorbeeld meer/betere winkels en voorzieningen, waaronder ook meer/betere horecagelegenheden en meer groen. Daarnaast is er tevredenheid over het onderhouden en opknappen van hun buurt. De punten van voor- en achteruitgang laten echter tegenstrijdigheden zien: zo spreekt de ene inwoner van vooruitgang door de komst van meer kroegjes en dus meer gezelligheid, terwijl de ander juist meer (geluids)overlast ervaart door de komst van nieuwe horeca.

Aantrekkelijkheid binnenstad

In de Burgerpeiling is de volgende stelling aan inwoners van de gemeente Nijmegen voorgelegd: 'Nijmegen heeft een aantrekkelijke binnenstad'. Bijna zeventig procent van de inwoners in Nijmegen is het hier (helemaal) mee eens. Onder de inwoners van Nijmegen-Centrum is dit percentage hoger: ongeveer 84% vindt de binnenstad van Nijmegen aantrekkelijk. In

2013 was nog 67% van de inwoners van Nijmegen-Centrum het (helemaal) eens met de stelling. De Burgerpeiling laat zien dat met name de jongeren (15-29 jaar) de binnenstad aantrekkelijk vinden. Ruim 9 op de 10 jongeren vinden de Nijmeegse binnenstad aantrekkelijk. In de overige leeftijdsgroepen gaat het om ongeveer 75%.

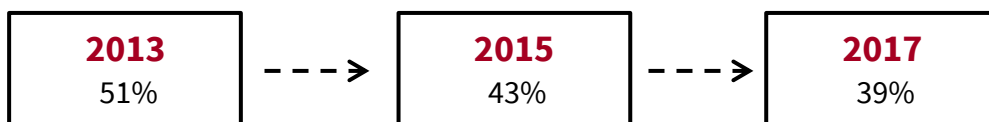

De gemeente Nijmegen voert iedere twee jaar de Stadscentrummonitor uit om ontwikkelingen in de attractiewaarde en economische positie van de binnenstad te kunnen volgen. Hier wordt onder andere aan bezoekers gevraagd naar de waardering over het horeca-aanbod en een algemeen oordeel over de binnenstad. Het stadscentrum van Nijmegen krijgt een 7,5 van de bezoekers. Het horeca-aanbod krijgt een 7,8, dit cijfer is sinds 2010 iedere twee jaar met één tiende toegenomen.

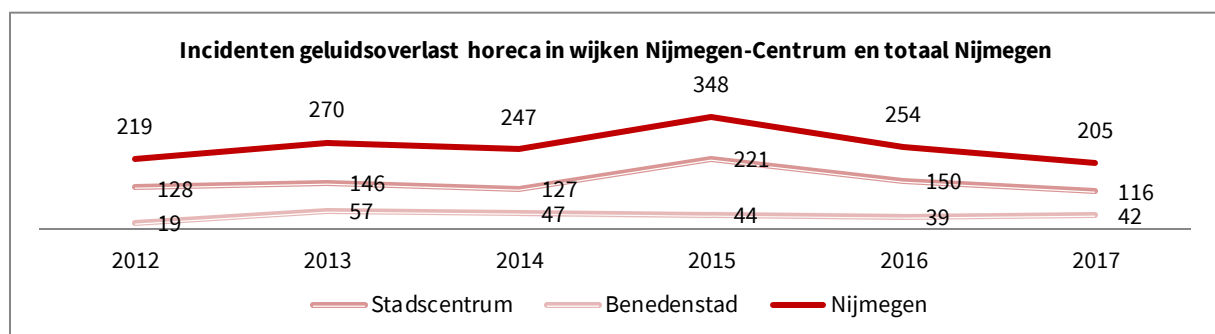
Geluids- en stankoverlast

Met behulp van cijfers uit de Burgerpeiling en de politiestatistiek is gekeken naar de geluidsoverlast van horeca in de binnenstad. In de gemeente Nijmegen geeft in 2017 ruim 55% aan vaak of soms hinder van geluid te ervaren in de buurt. In het stadsdeel Nijmegen-Centrum gaat dit om een groter aandeel: 85% van de bewoners. In 2015 was het percentage nog 77%. Deze toename van geluidsoverlast in Nijmegen-Centrum lijkt echter niet te worden veroorzaakt door horeca. Onderstaand figuur laat zien dat het aandeel bewoners uit Nijmegen-Centrum dat hinder van geluid ervaart de afgelopen jaren lijkt af te nemen. Desondanks ervaart in 2017 nog steeds 39% van de inwoners hinder van geluid in de buurt door horeca en -bezoekers. In de gemeente Nijmegen is dit lager (11%).

Hinder van geluid in de buurt door horeca en horecabezoekers in stadsdeel Nijmegen-Centrum

De politiestatistiek laten zien dat het aantal geregistreerde incidenten over geluidsoverlast van horeca in Nijmegen-Centrum over de periode heen redelijk stabiel zijn gebleven. In 2015 was er sprake van een toename. Bijna driekwart van de klachten voor geluidsoverlast in 2017 kwamen uit het Stadscentrum.

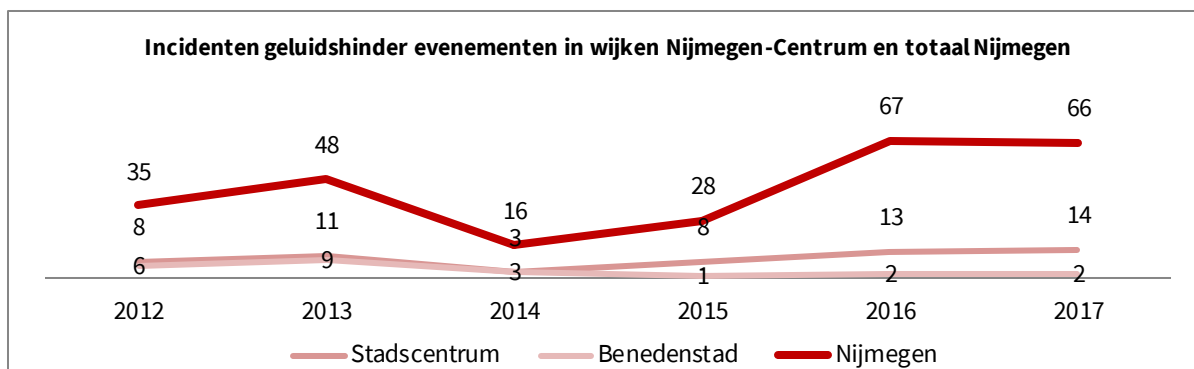
Bron: politiestatistiek, 2017

In de Meld & Herstellij is het aantal meldingen lager. Vanaf maart 2017 tot en met november 2018 zijn er 55 meldingen binnengekomen van geluidsoverlast van horeca in het stadsdeel Nijmegen-Centrum. Het merendeel van de meldingen is afkomstig uit Stadscentrum (40 meldingen). Het registratiesysteem milieuklachten S@men van de provincie Gelderland¹⁶ telden in 2018 19 klachten over geluidsoverlast in de horeca in Nijmegen-Centrum.

Er is eveneens gekeken naar de incidenten van geluidshinder van evenementen in Nijmegen. Het figuur (volgende pagina) laat zien dat in de gemeente Nijmegen het aantal incidenten na een daling in 2013 sinds 2014 weer is toegenomen. In het stadscentrum is het aantal incidenten licht toegenomen en in de benedenstad is het vrijwel stabiel. Het figuur laat bovendien zien dat veel van de incidenten van geluidshinder van evenementen sinds 2016

¹⁶ De meldingen van S@men zijn opgevraagd aan de hand van verschillende kernwoorden omtrent horeca. Enkel op die manier konden meldingen omtrent horeca uit de database worden gehaald. Het kan hierdoor zijn dat het aantal meldingen bij S@men omtrent horeca afwijkt van de werkelijkheid. De meldingen zijn enkel voor 2018.

ook afkomstig zijn uit andere stadsdelen. In 2017 kwam dat door twee feesten in het najaar, die niet in het centrum plaatsvonden.¹⁷

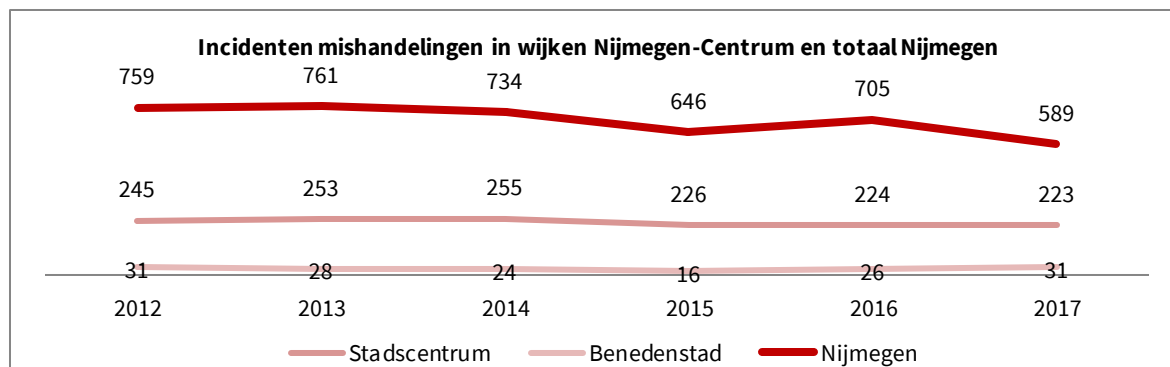
Bron: politiestatistieken, 2017

De meldingen van de Meld & Herstellijn laten een vergelijkbaar beeld zien voor Nijmegen-Centrum. In 2017 werden er 17 meldingen gedaan over geluidsoverlast van evenementen in het Stadscentrum. Het merendeel van deze meldingen werd in juli en oktober gedaan. Dit hangt waarschijnlijk samen met de Zomerfeesten en de najaarskermis in de binnenstad. In 2018 zijn er tot en met november 22 meldingen gedaan. Het registratiesysteem S@men telde in 2018 slechts 1 melding van geluidsoverlast festival/evenement in Nijmegen-Centrum.

In de Burgerpeiling is eveneens gevraagd naar hinder van stankoverlast. Ook stankoverlast komt in Nijmegen-Centrum vaker voor dan in de totale gemeente: in 2017 heeft 35% van de inwoners in Nijmegen-Centrum hinder van stank of vieze lucht in de buurt, tegenover 23% van de inwoners in Nijmegen. In Nijmegen is dit percentage sinds 2013 vrijwel stabiel. In Nijmegen-Centrum is er geen sprake van een eenduidige trend. Naast bijvoorbeeld wegverkeer, riolering, openhaarden worden ook horeca, restaurants en dronken uitgaanspubliek als veroorzakers van stank genoemd in de open antwoorden. Uit het registratiesysteem S@men kwam in 2018 11 meldingen betreft stankoverlast van horeca in Nijmegen-Centrum.

Veiligheid

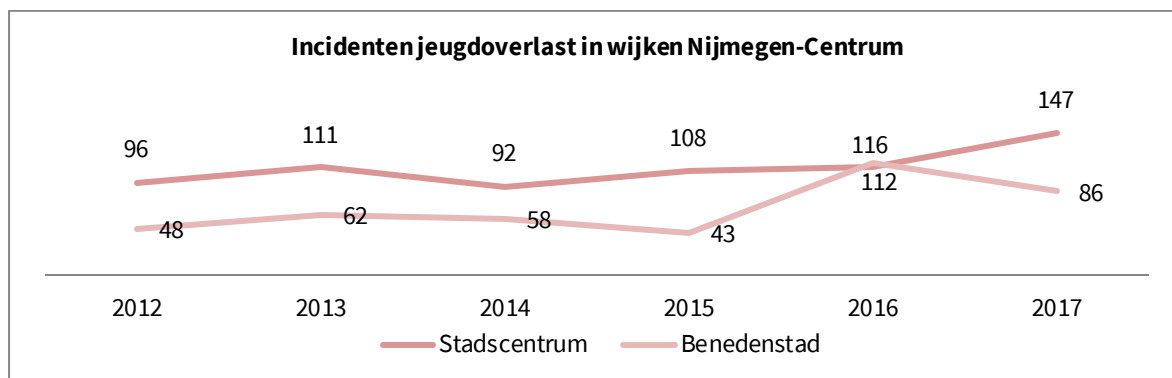
Geweld en overlast zijn volgens het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid de meest voorkomende veiligheidskwesties in het uitgaansleven. Gegevens uit de politiestatistieken voor het stadsdeel Nijmegen-Centrum geven een inzicht in deze problematiek. In 2017 vond ruim 43% van de mishandelingen in Nijmegen plaats in Nijmegen-Centrum. In 2016 ging dit nog om 35%. In het Stadscentrum en Benedenstad is het aantal mishandelingen de afgelopen jaren redelijk stabiel geweest (zie figuur).

Bron: politiestatistieken, 2017

¹⁷ <https://swm.nijmegen.nl/p30825/vernieling-en-overlast>

De politiestatistieken bevatten ook gegevens over jeugdoverlast¹⁸. Deze zijn niet specifiek gerelateerd aan de horeca, maar kunnen wel een verband met elkaar hebben. Ongeveer 25% van de meldingen in de gemeente Nijmegen kwamen in het jaar 2016 en 2017 uit Nijmegen-Centrum. De laatste jaren neemt het aantal incidenten omtrent jeugdoverlast volgens de politiestatistieken toe. In 2016 was het aantal gemelde incidenten in de wijk Benedenstad zelfs hoger dan in het Stadscentrum. In de Burgerpeiling werd eveneens gevraagd naar de ervaren overlast van groepen jongeren in de buurt. Ook hier is er sprake van een toename. In 2017 ervaart 39% van de bewoners in Nijmegen-Centrum overlast van groepen jongeren in de buurt, terwijl het in 2015 om 30% ging.

In de Meld & Herstellijn worden over het algemeen minder meldingen gedaan betreft jeugdoverlast in Nijmegen-centrum. Over 2017 waren er 27 meldingen over jeugdoverlast, waarvan het merendeel afkomstig uit Nijmegen-Centrum. In 2018 zijn er tot december 30 meldingen gedaan.

In 2017 is ruim de helft (51%) van de incidenten in de gemeente over drank- en drugsoverlast is afkomstig uit Nijmegen-Centrum, hierbij gaat het om ongeveer 400 incidenten. Sinds 2014 is dit aantal redelijk stabiel gebleven, alleen in 2016 was er sprake van een lichte toename (426 incidenten).

Conclusie

De bevolkingsopbouw van Nijmegen-Centrum is de laatste jaren aan het veranderen. Steeds meer jongeren trekken naar de binnenstad. In Nijmegen-Centrum behoort in 2018 bijna 56% van de bewoners tot de leeftijdsgroep 15-29 jaar. Kijkend naar de cijfers over leefbaarheid uit verschillende bronnen is het goed om de leeftijdsopbouw van Nijmegen-Centrum in het achterhoofd te houden.

Bewoners van Nijmegen-Centrum beoordelen hun buurt als plek om te wonen en leven met een ruime voldoende (7.4). Hiermee is het vergelijkbaar met de totale gemeente Nijmegen. Ondanks de ruime voldoende zijn bewoners van Nijmegen-Centrum ook kritisch over de ontwikkeling van de buurt waarin zij wonen. Door 20% wordt er gesproken van achteruitgang het afgelopen jaar. Een reden hiervoor is onder andere geluidsoverlast van lawaai in horeca. Bezoekers en bewoners van Nijmegen-Centrum zijn wel tevreden over de aantrekkelijkheid van de binnenstad. Ook het horeca-aanbod scoort volgens bezoekers een ruime voldoende.

Geluidsoverlast (van horeca) wordt nog steeds veel ervaren in Nijmegen-Centrum, maar cijfers uit de Burgerpeiling laten zien dat de subjectieve ervaring van geluidsoverlast door horeca volgens bewoners is afgenomen. Politiestatistieken laten over de jaren heen eveneens een stabiel beeld zien betreft geluidsoverlast van horeca. Ook cijfers voor stankoverlast, drank- en drugsoverlast en mishandelingen zijn de laatste jaren redelijk stabiel in Nijmegen-Centrum. Jeugdoverlast in Nijmegen-Centrum lijkt echter wel te zijn toegenomen de afgelopen jaren.

¹⁸ [Overlast gevende jeugd en politie, definitie jeugdoverlast \(p.21\)](#)

Al met al laten de beschikbare cijfers zien dat er ondanks een groei in het aantal horecagelegenheden in de binnenstad van Nijmegen in veel gevallen niet meer overlast wordt ervaren. Inwoners en bezoekers zijn bovendien steeds meer tevreden over de aantrekkelijkheid van de binnenstad. Er zullen desondanks altijd tegenstrijdigheden blijven bestaan: de een is blij met een toename aan levendigheid in de binnenstad, terwijl de ander juist aangeeft meer overlast te ervaren door een toegenomen levendigheid. Het vinden van een juiste balans hierin is belangrijk.

Horecabeleid benchmark gemeenten

In dit hoofdstuk zal er in worden gegaan op het horecabeleid in de (binnensteden) van de tien benchmark-gemeenten. Hoe doen zij het? Waar ligt bij hen het accent op? En wat zijn mogelijke geluiden in de media? Veel van deze informatie was online beschikbaar, maar waar nodig is er extra informatie opgevraagd.

Nijmegen

“Een Bruisende binnenstad” (2011), gemeente Nijmegen

[Raadsvoorstel Beleidslijn lichte horeca stadscentrum \(2013\)](#)

[Agenda voor de Binnenstad 2015 e.v. \(2015\)](#)

[Binnenstad van de toekomst – Transformatieaanpak Binnenstad 2017-2018](#)

Allereerst schetsen we kort het beleid en de ambities in de gemeente Nijmegen. De beleidsregels zijn uitgebreid uitgewerkt in de bijlagen. De gemeente Nijmegen heeft de afgelopen jaren in verschillende notities en met nieuwe beleidslijnen ingezet op een levendige en leefbare binnenstad. In 2011 is de notitie “Een Bruisende Binnenstad” opgesteld met de ambitie om de binnenstad bruisend te houden. Hierin werden onder andere nieuwe beleidslijnen voor de horeca opgesteld:

- Beleidsregels voor dienstverlening werd deels losgelaten door verruiming van aandeel per straatzijde
- Mogelijkheid voor verruiming horeca-accentgebieden, eerste stap in verruiming horeca-accentgebied rond Mariënborg
- Meer functiemenging is toegestaan.
- Ondersteunende horeca niet langer meer mogelijk voor afhaalcentra, onderscheid tussen horeca en afhaalcentra werd zo duidelijker.

In 2013 is de beleidslijn lichte horeca stadscentrum bijgevoegd, waarin concepten voor de lichtste categorie horeca werden toegestaan in de ringstraten en andere gebieden aan de randen van de binnenstad. In 2015 volgde daarop de notitie Agenda voor de Binnenstad opgesteld. In deze notitie werd onder andere ingezet op de pijler ‘transformatie van ‘place to buy’ naar ‘place to meet’. Zij zagen het ondersteunende belang van functies als horeca, cultuur en evenementen in de binnenstad toenemen. In deze notitie werden eveneens een aantal agendapunten opgesteld gericht op horeca:

- Er wordt zoveel mogelijk medewerking gegeven aan nieuwe, innovatieve concepten of vervanging van “oud” naar “nieuw (bijvoorbeeld in bestemmingsplanprocedures of bij functieverandering).
- De trend van functiemenging (horeca, cultuur en detailhandel) wordt zoveel mogelijk gefaciliteerd.

Bovenstaande agendapunten zijn ook in het nieuwe beleidsplan ‘Binnenstad van de Toekomst’ doorgezet. Daarin streven zij ook naar het doel om Nijmegen te handhaven in de top van meest aantrekkelijke binnensteden.

Arnhem

[Arnhemse horecavisie \(2017\)](#)

[Pand Korenbeurs op Korenmarkt Arnhem wordt foodhal \(2018\)](#)

Arnhem heeft de ambitie om te behoren tot de Top-10 van meest aantrekkelijke binnensteden van Nederland. Zij zien hierbij horeca als een steeds belangrijker deel voor de beleving van de binnenstad. Onderdeel van deze ambitie is dan ook om een kwaliteitsimpuls te geven aan bestaande en nieuwe horeca. In 2015 is de gemeente gestart met het ontwikkelen van een horecavisie. In 2017 is deze Arnhemse Horecavisie naar buiten gebracht.

Binnen de Arnhemse horecavisie is onderzoek gedaan naar de gewenste ontwikkeling in zowel kwantitatieve en kwalitatieve zin. Er is een middenweg gezocht tussen flexibiliteit en zekerheid, door:

- Per focusgebied in de stad een kwaliteitsbeeld van de gewenste horeca te schetsen.
- Voor de onderscheiden focusgebieden naast kwalitatieve kaders ook kwantitatieve parameters op te stellen aan de horeca ontwikkeling: *ontwikkelen, consolideren en terugdringen*.
- Voor innovatieve en bijzondere concepten geen beperkingen op te leggen (*Grand Cru*).

Horecagebieden Van Spronsen	CATEGORIE A: Fast-service licht	CATEGORIE A2: Fast-service zwaar	CATEGORIE B: Restaurant	CATEGORIE C1: Dranken licht	CATEGORIE C2: Dranken zwaar
Stationsgebied	●	●	●	●	N.v.t.
Korenkwartier	●	●	●	●	●
Jansplein / Jansplaats e.o.	●	●	●	●	●
Winkelgebied	●	●	●	●	N.v.t.
Markt	●	●	●	●	N.v.t.
Rijnkade	●	●	●	●	N.v.t.
Spijkerkwartier	●	●	●	●	N.v.t.
Klarendal & Sint Marten	●	●	●	●	N.v.t.
● ontwikkelen ● consolideren ● terugdringen					

Figuur 2: Horecavisie focusgebieden binnenstad Arnhem

Beleids technisch wil de gemeente Arnhem de komende jaren *blurring* aanjagen en mogelijk maken, inzetten op onderscheidend karakter van focusgebieden en continue blijven aansluiten op de behoeften van consumenten. In 2019 zal de gemeente Arnhem bovendien in De Korenbeurs een Foodhall openen waar plaats is voor 500 mensen en dertien keukens.

Breda

[Breda maakt haar binnenstad \(2015\)](#)

[Moet Breda een horecastop krijgen? \(2017\)](#)

Ook in de beleidsstukken van de gemeente Breda komt het belang van een aantrekkelijke binnenstad naar voren. In 2014 heeft de Bredase binnenstad voor *city making* gekozen. Hierdoor moet de binnenstad aantrekkelijker, uitdagender en gastvrijer worden. Ze zetten hierbij onder andere in op een langere verblijfsduur in de binnenstad en op meer combinatiebezoek (winkelen, eten, uitgaan en cultuur). Net als in de gemeente Arnhem maakt Breda ook gebruik van verschillende gebiedsprofielen. Voor ieder gebied is een aanpak op de korte, middellange en lange termijn opgesteld.

In de media komt het geluid naar voren dat de horeca de afgelopen jaren te hard is gegroeid. Volgens horecamaan Ton Lemmens heeft de gemeente zich gek laten maken door de leegloop van winkels. De gemeentewoordvoerder geeft echter aan dat deze stijging er is gekomen doordat er sinds 2013 voor kleinschalige horeca een nieuwe regel geldt. Voor deze kleine horeca hoeft het bestemmingsplan niet veranderd te worden en geldt er bovendien geen maximum. Ze moeten zich enkel houden aan de openingstijden van winkels.

Den Bosch

[Bestuursakkoord \(2018\)](#)

[Horecaverordening 's-Hertogenbosch \(2017\)](#)

[Ondernemen in 's-Hertogenbosch \(2016\)](#)

[Regeling Horecaterrassen \(2012\)](#)

Het meest recente horecabeleidsplan van de gemeente 's-Hertogenbosch is afkomstig uit 1994. Op dit moment zijn ze uit de startblokken gegaan om het horecabeleid te actualiseren. Volgens de adviseur Detailhandel & Horeca van de gemeente 's-Hertogenbosch zijn er sinds 1994 zijn er nog wel een aantal dingen geactualiseerd¹⁹:

- Mogelijk maken van functie-ondersteunende horeca (belangrijkste bepalingen: maximaal 20% en minder dan 35m² en geen alcohol).
- Regeling horecaterrassen.
- Nieuwe horecaverordening 2017 met de aanwijzing van een uitgaansgebied.

In het bestuursakkoord van 2018 spreekt de gemeente 's-Hertogenbosch bovendien over een mogelijke uitbreiding van het maximum aantal dagen waarop verruimde openings- en sluitingstijden voor de horeca zijn toegestaan. Daarnaast spreken ze over een eventuele verruiming van het aantal nachtzaken. In het stuk Ondernemen in 's-Hertogenbosch spreekt de wethouder Economische Zaken de ambitie uit om tot de top vijf van de Nederlandse binnensteden te blijven behoren.

Eindhoven

[Horecabeleidsplan Eindhoven \(2014\)](#)

[Binnenstadsvisie Eindhoven 2025 \(2016\)](#)

Het horecabeleidsplan van de gemeente Eindhoven komt uit 2014 en kent de ondertitel '*kennis maken met een gastvrije stad*'. De gemeente wil dat de stad zich verder ontwikkelt als een passend centrum voor Brainport Eindhoven. Ze streven hierin naar een leef- en werkomgeving die faciliteert en stimuleert. De horeca speelt hierin een belangrijke rol. Binnen het horecabeleidsplan zijn ambities opgesteld:

- Kwaliteit blijft het streven.
- Veiligheid is een speerpunt.
- Wederzijdse versterking van functies.
- Goede inbedding in de openbare ruimte van de stad.
- Horeca moet bijdragen aan profilering van Eindhoven: vernieuwend en diversiteit verhogend.
- Het Stratumseind niet langer beeldbepalend voor horeca Eindhoven.

Ook Eindhoven heeft specifieke deelgebieden in de binnenstad waar zij plannen voor hebben onder de noemers van *stimuleren*, *toelaten* en *restrictie*. Ze streven er naar om ieder gebied in de binnenstad een duidelijke, eigen positionering en eigen profiel te geven. Bij stimuleringsgebieden is uitbouw van de horecasector mogelijk. In een toelatingsgebied wordt gezien of nieuwe horeca of uitbreiding inpasbaar is, afhankelijk van infrastructuur, woonbelangen, levendigheid, leefbaarheid en milieuaspecten etc. In restrictiegebieden wordt vanuit leefbaarheid een vermindering van het aantal horecavestigingen nagestreefd.

Daarnaast is de gemeente Eindhoven actief met het project 'Boeiende Binnenstad' wat Eindhoven tot een internationale hotspot moet maken. Het centrum moet een totaalbeleving worden en de synergie tussen winkels, horeca, cultuur, wonen, werken, openbare ruimte en evenementen gaat daarvoor zorgen. Ook zij zien net zoals de gemeente Nijmegen kansen in de randen van het kernwinkelgebied.

Enschede

[Bestemmingsplan binnenstad 2016 \(2017\)](#)

[Categorie-indeling horecabedrijven binnenstad \(2017\)](#)

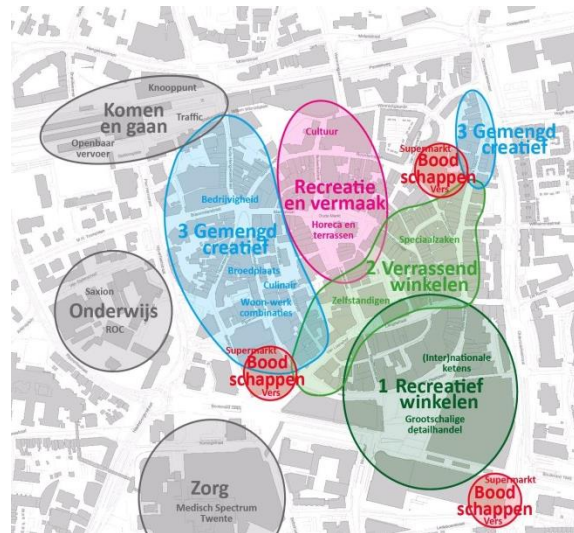
[Enschede wil blurring toestaan in het stadscentrum \(2017\)](#)

¹⁹ Mailcontact 25-09, adviseur Detailhandel & Horeca gemeente 's-Hertogenbosch

In het bestemmingsplan binnenstad 2016 legt de gemeente Enschede - door de afname van de winkelfunctie als basis van de binnenstad - onder andere de focus op het versterken van de verblijfs- en ontmoetingsfunctie. Een aantrekkelijk horeca-aanbod wordt hierbij als essentieel gezien. Het gehele bestemmingsplan binnenstad heeft als doel een levendige, bruisende en toekomstbestendige binnenstad te behouden die nog meer dan nu een centrale functie vervult in de Euregio.

Ook de gemeente Enschede maakt in het nieuwe bestemmingsplan onderscheid tussen verschillende gebiedsprofielen. Het huidige horecaconcentratiegebied en –ontwikkelgebied wordt gehandhaafd, maar in het bestemmingsplan zijn er ook een aantal nieuwe regels geïntroduceerd met betrekking tot de horeca:

- In een tweetal gebieden (*gemengd creatief*) wordt functieverruiming gerealiseerd. Er wordt niet meer gestuurd op vierkante meters en percentages van ondergeschikte functies. Dit geldt bijvoorbeeld voor horeca binnen winkels.
- In gebieden met profiel 3 wordt het percentage van de gevellengte waar daghoreca mogelijk is verhoogd van 10% naar 20%. In de winkelstraten blijft dit 10%.
- *Blurring*: onder de noemer van ‘kleinschalige ondergeschikte horeca’ wordt dit toegestaan (geen terras, niet buiten openingstijden hoofdfunctie toegankelijk).
- Nieuwe categorie-indeling horecabedrijven.

Groningen

[Beleidsregels voor horecaterrassen \(2011\)](#)

[Beleidsregels horecaterrassen \(2018\)](#)

[Bestemmingsplan Binnenstad \(2014\)](#)

[Horecanota Groningen 2011-2015 \(2010\)](#)

[Daghorecazaak in Groningen mag op proef sterke drank schenken \(2018\).](#)

Ook de gemeente Groningen stelt in haar stukken zich bewust te zijn van de veranderde binnensteden en zet zich in voor een levendige en bruisende stad. Binnen verschillende beleidsstukken wordt zichtbaar dat de gemeente hier op inspeelt:

Ambities en beleidsaanpassingen uit de horecanota 2011-2015:

- Meer ruimte geven aan nieuwe, gemengde vormen van horeca en detailhandel (*blurring*).
- Ruimte bieden voor verdere ontwikkeling van de horecafunctie als deel van een aantrekkelijke en bruisende binnenstad met een regionale uitstraling.
- Het creëren van mogelijkheden voor nieuwe horeca door het verruimen van het toegestane aantal en typen horecabedrijven op bepaalde locaties.
- Deregulering voor de reguliere horeca.

Bestemmingsplan 2014:

- Daghoreca is onbeperkt toegestaan in centrum-1 (kernwinkelgebied) en centrum-2 (overig stedelijk gebied). De openingstijden moeten zijn afgestemd op de tijden genoemd in de Winkeltijdenwet, wat in Groningen tot 22.00 is. Er mogen licht-alcoholische dranken worden geschonken.

Beleidsregels horecaterrassen (2013, 2018)

- Tropisch weer scenario: op dagen waarvoor de weersvoorspelling 27 graden Celsius of hoger is, is het geoorloofd dat de terrassen een uur langer open zijn. Horecabedrijven zonder terrasvergunning mogen ook een terras plaatsen, mits zij aan bepaalde eisen voldoen.
- In vergelijking tot 2013 zijn in 2018 de openingstijden van het kernuitgaansgebied verruimd met één uur naar 3.00 's-Nachts.

Haarlem

[Convenant Binnenstad Haarlem 2018-2022 \(2018\).](#)

Voor de gemeente Haarlem is er weinig informatie beschikbaar omtrent het horecabeleid. In 2018 kwam de gemeente wel met het convenant Binnenstad Haarlem 2018-2022 waarin zij nieuwe ambities uitspraken voor de binnenstad. Haarlem wil haar positie in de top 10 van te bezoeken steden in Nederland handhaven. Binnen dit convenant zijn een aantal afspraken gemaakt gericht op de horeca:

- In de detailhandel en de horeca wordt ingezet op vernieuwing/innovatie om zo de consument en de toerist te blijven verleiden.
- Cultuur, detailhandel en horeca gaan elkaar (nog) meer versterken.

Leiden

[Ruimtelijk-economische horecavisie Leiden \(2016\)](#)

De meest recente horecavisie van de gemeente Leiden is afkomstig uit 2016 en wordt momenteel geëvalueerd. Deze visie heeft als doel om een horecaontwikkeling te stimuleren die bijdraagt aan de kwaliteit en identiteit van de stad, en heeft als looptijd de periode tot en met 2020. Binnen deze visie is er een horecabeeld geschetst en zijn er aanbevelingen opgesteld per gebied door Bureau van Spronsen & Partners. De gebiedsaanbevelingen waren gericht op *uitbreiding, consolideren en terugdringen of verplaatsen*. In de visie komen ook enkele ambities naar voren die ook bij andere gemeenten aandacht krijgen:

- Ruimte bieden voor horeca in winkels, omdat vervlechting van detailhandel, horeca en (culturele) voorzieningen een trend is die past bij de huidige belevingseconomie.
- Afwijking van visie mogelijk maken voor 'pareltjes', bedrijven die qua karakter, uitstraling, ligging of concept bijdragen aan een sterke uitstraling van een gebied en iets toevoegen aan het bestaande aanbod in de stad of de regio.

Maastricht

[Horecabeleidsnota 2016-2019 Maastricht \(2016\)](#)

[Visie op de Binnenstad 2030 \(2015\)](#)

De nieuwe horecanota van de gemeente Maastricht is vastgesteld in mei 2016 en vormt de basis voor nieuwe bestemmingsplannen en mogelijke ontheffingsprocedures. Het motto is kwaliteit, gastvrijheid en vernieuwing. In de woongebieden, de periferie en de industriegebieden blijft het terughoudende beleid van de gemeente van kracht (geen nieuwe vestiging anders dan in bestaande horecapanden). De gemeente Maastricht speelt echter wel in op de huidige ontwikkelingen in binnensteden en heeft voor de binnenstad een aantal nieuwe beleidsregels doorgevoerd:

- Meer maatwerk: mogelijkheid om nieuwe concepten een kans te bieden. Concepten worden getoetst op hun meerwaarde voor de stad en moeten bijdragen aan een hogere kwaliteit van de horeca. Daarnaast is het belangrijk dat ze passen binnen het vestigingsgebied (visie op de binnenstad 2030).
- Versnelling: een aanvraag voor een nieuw concept wordt sneller behandeld.

- Kansen voor winkelgebonden/winkelondersteunende horeca in het winkelgebied via getoetste ontheffing.
- In 2016 is de gemeente Maastricht gestart met een landelijk proef 'blurring', om te experimenteren met vormen van ondersteunende horeca.
- Benoeming van experimenteelgebieden om nieuwe concepten uit te proberen.

De gemeente Maastricht werkt bovendien met deelgebieden met ieder een eigen karakterisering. Hieraan is een streefbeeld en typologie van de horeca gekoppeld die leidend zal zijn bij het toelaten van nieuwe concepten.

Tilburg

[Omgevingsvisie Tilburg 2040 \(2015\)](#)

[Advies ten behoeve van de nieuwe horecanota \(2016\)](#)

[Samen Gastvrij – Horecabeleid gemeente Tilburg \(2017\)](#)

[Ondersteunende horeca gemeente Tilburg](#)

[Voorstel college voor horeca in Dwaalgebied \(2017\)](#)

In september 2015 werd de omgevingsvisie Tilburg 2040 naar buiten gebracht met hierbinnen al enige aandacht voor de horeca in de binnenstad. Een van de beleidsuitwerkingen die in deze omgevingsvisie wordt genoemd is het actualiseren van het horecabeleid. Volgens de visie sloten de categorie-indelingen van horecaondernemingen niet meer aan bij de huidige diversiteit in de binnensteden, werd er te weinig ruimte geboden aan nieuwe concepten en wensen van de consument en was er meer aandacht nodig voor het versterken en genereren van dynamieken levendigheid.

In 2016 is door van Spronsen & Partners een advies voor de horecaontwikkeling in Tilburg voor de periode tot en met 2020 opgesteld. Net zoals bij verschillende andere gemeenten worden er deelgebieden benoemd met ieder een eigen identiteit. In het advies is een ontwikkelingsperspectief per gebied opgesteld op basis van ontwikkelen, consolideren en terugdringen. Dit advies is verwerkt in het horecabeleid. Daarnaast is er nog een wijziging uitgevoerd in de horeca categorie indeling:

- In het horecabeleid heeft de gemeente Tilburg een wijziging doorgevoerd in de horeca-categorieën ten behoeve van bestemmingsplannen (p.11, 25). In deze indeling wordt er rekening gehouden met de impact op de omgeving.

In 2017 kwam er bovendien een nieuw voorstel dat daghoreca mogelijk moet zijn in het Dwaalgebied (randstraten kernwinkelgebied). Daarnaast is ook besloten dat alle dag horeca wordt toegelaten tot het kernwinkelgebied. De dag horeca mag open zijn tussen 07:00 en 23:00.

Tot slot wordt op de website van de gemeente duidelijk dat ondersteunende horeca wordt toegelaten en dat er onder onderstaande voorwaarden geen extra vergunningsplicht geldt:

- Horeca-activiteit moet ondergeschikt zijn aan de hoofdfunctie en deze ondersteunen.
- De horeca-activiteit mag maximaal 33% van het totale verkoopvloeroppervlak van het betreffende pand in beslag nemen.
- Openingstijden van de ondersteunden horeca moet gelijk zijn aan de openingstijden van de hoofdfunctie.
- De horecaruimte mag niet worden verhuurd of aan anderen in gebruik worden gegeven ten behoeve van feesten en partijen. Ook mag er geen reclame voor horeca-activiteiten worden gemaakt.
- De horeca-activiteiten mogen niet zelfstandig worden uitgeoefend.
- Er mogen geen alcoholhoudende dranken worden verstrekt zonder benodigde vergunningen.
- Een terras is niet toegestaan.

Conclusie

In beleidsstukken van veel van de benchmarkgemeenten komt duidelijk naar voren dat zij zich inzetten voor een aantrekkelijke en levendige binnenstad. Zij hebben de ambitie om tot de top te horen van meest aantrekkelijke binnenstad van Nederland. Daarnaast zijn de gemeenten net als Nijmegen zich bewust van het feit dat binnensteden veranderen naar ontmoetingsplekken, waarbij horeca een belangrijke functie vervult. Deze bewustwording is bij veel gemeenten omgezet in nieuwe visies of beleidslijnen gericht op de binnenstad en/of de horeca.

In hun beleidsstukken werken veel gemeenten met gebiedsprofielen waaraan zij specifieke karakters en/of ontwikkelplannen koppelen. Dit gebeurt bijvoorbeeld in de gemeenten Arnhem, Breda, Eindhoven, Enschede, Leiden, Maastricht en Tilburg. De randstraten, aanloopstraten en dwaalgebieden worden ook steeds vaker gezien als een belangrijke plek voor horeca. Verschillende gemeenten geven daarnaast ruimte aan unieke concepten (*pareltjes*, *Grand Cru*). Voorbeelden hiervan zijn de gemeenten Nijmegen, Arnhem, Leiden en Maastricht. Het concept *blurring*, ofwel ondersteunende horeca wordt eveneens in veel gemeenten omarmd. Tot slot wordt er net als in Nijmegen ook in veel gemeenten ruimte gegeven aan lichte horeca (dag horeca). In gemeenten als Breda, Groningen en Tilburg is dat echter met minder regulering dan in Nijmegen. Uit de vergelijking in dit hoofdstuk kan er worden opgemaakt dat de beleidslijnen van de gemeente Nijmegen in veel gevallen ook terug zijn te zien bij andere gemeenten. Nijmegen lijkt hiermee conform de beleidsdoelstelling op weg te zijn en speelt zichtbaar in op de behoefte van de samenleving, waarbij de binnenstad als ontmoetingsplek wordt gezien met daarin een belangrijke rol voor de horeca.

Bijlagen

Ondersteunende horeca in de binnenstad

Tabel 10: Ondersteunende horeca in de binnenstad van Nijmegen, OndernemersPunt 2018

Vestiging	Soort functiemenging	Locatie
De Fabriek	detailhandel + ondersteunende horeca	Van Welderenstraat
Dekker van der Vegt	detailhandel + ondersteunende horeca	Marikenstraat
Doornroosje	poppodium + ondersteunende horeca	Stationsplein
MuZIEum	cultuur en ontspanning + ondersteunende horeca	Ziekerstraat
Lindenberg	cultuur en ontspanning + ondersteunende horeca	Ridderstraat
De Bastei	cultuur en ontspanning + ondersteunende horeca	Waalkade
Bibliotheek/Coffeelovers	maatschappelijke voorzieningen + ondersteunende horeca	Mariënborg
Vue Bioscoop	cultuur en ontspanning + ondersteunende horeca	Tweede Walstraat
Vue Bioscoop	cultuur en ontspanning + ondersteunende horeca	Plein 1944
Jack's Casino	cultuur en ontspanning + ondersteunende horeca	Houtstraat
Stadhuis	Kantoor + ondersteunende horeca	Korte Nieuwstraat
Jumbo City	detailhandel + ondersteunende horeca	Grote Markt
Subway	detailhandel (afhaal) + ondersteunende horeca	Augustijnenstraat
New Point	detailhandel (afhaal) + ondersteunende horeca	Molenstraat
Pasundan	detailhandel (afhaal) + ondersteunende horeca	St. Jorisstraat

Bron: OndernemersPunt, gemeente Nijmegen 2018

Speerpunten horeca-beleid binnenstad

Horecanota Gastvrij Nijmegen (2007)

1. *Versterking bestaande horeca*
 - De gemeente Nijmegen kiest voor horecaconcentratiegebieden in het stadscentrum. Bestaande horeca in horeca-accentgebieden mag uitbreiden.
 - De gemeente stelt voor het stadscentrum profielschetsen per straat op. Bestaande horeca buiten de horeca-accentgebieden mag uitbreiden, mits dit past binnen deze profielschetsen.
2. *Ruimte voor nieuwe horeca*
 - Nieuwe horeca wordt zoveel mogelijk geconcentreerd in de bestaande horeca-accentgebieden. Buiten deze gebieden worden geen nieuwe horecavestigingen toegestaan, m.u.v. Plein 1944. Wel worden de mogelijkheden binnen de bestaande horeca-accentgebieden opgerekt, vooral in de Molenstraat en Waalkade.
3. *Unieke locaties*
 - Horeca op unieke locaties heeft vaak een bereik, dat verder gaat dan alleen bewoners van de eigen wijk of stad. Kwalitatief goede initiatieven vanuit de markt, die inspelen op unieke kansen, laten we niet voorbij gaan en worden op hun eigen merites beoordeeld.
4. *Ondersteunde horeca en afhaalcentra*
 - Ondersteunende horeca blijft beperkt en onder voorwaarden toegestaan in het stadscentrum en daarbuiten.
 - De beperkingen voor ondersteunende horeca bij detailhandel worden aangepast: ondersteunende horeca wordt alleen toegestaan, mits binnen een afstand van 50 meter zich geen andere zaak bevindt met ondersteunende horeca.
 - Er verschijnen steeds meer afhaalcentra in het stadscentrum op detailhandelslocaties, die zich nauwelijks onderscheiden van reguliere horecavestigingen. Onderzocht wordt hoe dit fenomeen zoveel mogelijk ingeperkt kan worden, bijvoorbeeld door het opleggen van openingstijden die passen bij reguliere detailhandel.

Daghoreca Van Broeckhuijsenstraat en van Welderenstraat (2008)

1. *Nieuwe daghoreca in de directe omgeving van kantoren in de Van Broeckhuijsenstraat en Van Welderenstraat mogelijk maken*
 - Daghoreca tot maximaal 20% van een bouwblok is toegestaan. Ook het schenken van alcohol en een terras is toegestaan.

Notitie 'Een Bruisende Binnenstad' (2011)

1. *De beleidslijn voor het toestaan van dienstverlening wordt bijgesteld*
 - Voor de hoofdwinkelstraten geldt dat het maximaal aan toegestane commerciële dienstverleners 20% per straatzijde mag zijn
 - Voor de omliggende centrumstraten geldt dat het maximaal toegestane percentage dienstverlening – deels – wordt bijgesteld naar maximaal 30 of 50 procent per straatzijde mag zijn.
 - Voor de overige straten wordt het percentage toegestane dienstverlening losgelaten.
2. *In grote lijn wordt vastgehouden aan de beleidsregels uit de Horecanota Gastvrij Nijmegen en de toevoeging in 2008, met enkele uitzonderingen:*
 - Er komt meer ruimte voor nieuwe horeca in het horeca-accentgebied Koningsplein-Marienburg. Andere horeca-accentgebieden kunnen ook in beeld komen indien dit verantwoord is.

- Zowel horecavestigingen in de horeca-accentgebieden als daarbuiten wordt de mogelijkheid geboden om uit te breiden. Voor horecavestigingen buiten de accentgebieden moet uitbreiding binnen profielschetsen van de straat horen.
 - Kwalitatief goede initiatieven van de markt worden niet voorbij laten gaan en worden beoordeeld op hun eigen kwaliteit en waarden.
3. *Meer functiemenging/ondersteunende horeca moet mogelijk zijn*
- Winkeliers en dienstverleners moeten meer dan nu het geval is ondersteunende horeca toepassen: voor hen geldt dat maximaal 25% van het oppervlak en maximaal 50m² mag worden ingezet voor ondersteunde horeca. Een terras is niet toegestaan.
 - Voor musea, wijkcentra, bibliotheek etc. geldt dat maximaal 10% van het oppervlak mag worden ingezet voor ondersteunde horeca. Een terras is toegestaan.
4. *Aanpak fenomeen afhaalcentra*
- Er worden geen ontheffingen meer gegeven voor afhaalcentra die een aanvraag doen voor ondersteunende horeca.

Beleidslijn lichte horeca stadscentrum (2013)

1. *De huidige beleidslijn voor het toestaan van nieuwe horeca voor de categorie lichtste horeca (1a) wordt aangepast. Nieuwe horeca in deze categorie wordt toegestaan aan de randen van het kernwinkelgebied.*
- Lichte horeca-initiatieven kunnen worden toegestaan buiten de hoofdwinkelstraten. Het gaat om panden binnen de plangrens waar de functies 'dienstverlening' of 'detailhandel' zijn toegestaan.
 - De beleidslijn betreft enkel de lichtste categorie horeca. Het gaat om broodjeszaak, lunchroom, croissanterie, ijssalon, koffiebar en tearoom. Er mag geen alcohol worden geschonken. Een terras is toegestaan. De maximale omvang is 125m².

Bronnen

Websites

www.rabobank.nl, kwartaalupdates horeca en recreatie
www.cbs.nl, kwartaalmonitor horeca
www.horecatweerpunt.nl, trends horeca 2017
www.pretwerk.nl, trends en bedreigingen horeca 2018
www.abnamro.nl, publicaties Leisure

Artikelen

Meer koffietentjes en lunchrooms, minder winkels in de stad (2017). <https://nos.nl/artikel/2152209-meer-koffie-tentjes-en-lunchrooms-minder-winkels-in-de-stad.html>
Lunchrooms steeds vaker een all-day meeting place (2018). www.khn.nl/nieuwsberichten/2018/04/lunchrooms-steeds-vaker-een-all-day-meeting-place
Fastfood groeit door in 2018 (2018). <https://insights.abnamro.nl/2018/03/fastfood-branche-groeit-door-in-2018/?s=horeca>
Minder cafés in Nederland (2018). <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1367389/minder-cafes-in-nederland>
Binnenstad van de toekomst – Transformatieaanpak Binnenstad 2017-2018 (2017). <https://www.nijmegen.nl/fileadmin/bestanden/bestuur/bestuursdossiers/binnenstad/Transformatieaanpak-Binnenstad-170622.pdf>
Zo ziet de veel groenere Waalkade er straks uit (2018). <https://www.gelderlander.nl/nijmegen-e-o/zo-ziet-de-veel-groenere-waalkade-er-straks-uit-ab1f6c23/>
Vette Video: dít doet dat hert op de muur van Credible (2018). <https://indebuurt.nl/nijmegen/genieten-van/hert-credible-filmpje-51419/>
Maatregelen verkeer en doel pilot Oudezijde, Amsterdam (2018). <https://www.amsterdam.nl/parkeren-verkeer/uitvoeringsagenda/oudezijde-aanpak/maatregelen-verkeer/>
Meer maatregelen tegen verkeersoverlast binnenstad, Den Bosch (2017). <https://www.dtvdenbosch.nl/meer-maatregelen-tegen-verkeersoverlast-binnenstad/content/item?994052>
Avondparkeren niet meer gratis (2012). <https://www.gelderlander.nl/nijmegen/avondparkeren-niet-meer-gratis-a17e35c2/>
Explosieve stijging van evenementen in de stad (2017). <https://www.gelderlander.nl/nijmegen/explosieve-stijging-van-evenementen-in-de-stad-a04e5a4e/>

Bronnen

Cijfers afkomstig van CBS Statline
Bevolkingscijfers gemeente Nijmegen
Cijfers afkomstig uit Burgerpeilingen
Cijfers afkomstig uit de Stadscentrummonitor
Cijfers afkomstig uit politiestatistieken
Meldingen afkomstig uit registratiesysteem S@men
Meldingen afkomstig uit Meld&Herstel app